

BREMER, FREDRIKA

**Morgon-väckter : några ord i anledning
av "Strauss och evangelierna" : tros-
bekännelse / Fredrika Bremer**

Stockholm
1842

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

BREMER

73 I

Bt.

Morgon-väckter

Kungl. biblioteket

0 0000 000024286

Riksarkivet.

*Test
Polem
189*

MORGON-VÄCKTER.

NÅGRA ORD I ANLEDNING AF «STRAUSS
OCH EVANGELIERNE»;

TROS-BEKÄNNELSE

AF

Frederika Bremer.

0 0000 000024286

MORGON-VÄCKTER.

NÅGRA ORD I ANLEDNING AF «STRAUSS

OCH EVANGELIERNE»;

TROS-BEKÄNNELSE

AF

FREDRIKA BREYER.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS L. J. HJERTA,
1842.

"Hvad är sanning?"

"Låt oss upplyfta våra tankar."

Thorild.

1.

Hvem har en sanning öfver allting kär, och söker ej dess befordran, och uppstiger ej till dess försvar om den angripes? Det vore feghet att tåga när en helig röst bjuder: «tala!» Till mig ljuder en sådan röst, och manar mig att med ordets blixtnögen bryta de moln, som trångbröstad lärör i våra dagar söka draga för det andliga lifvets sol och lifsprincip. Lärdom, i vanlig mening, har jag ej; men jag har lefvat och lidit, mycket känt af hvad lifvet har djupast; mycket äfven tänkt deröfver!..... Med det ljus jag undfått vill jag gå fram, om ock blott som bebådarinna af ett högre och fullkomligare. — Morgonväktens kallelse är att föregå solen, att väcka naturen till uppmärksamhet på dess ankomst. När den uppgår, försvinner denna, dör, förlorar sig i dess ljushaf. Må jag dö, må jag försvinna så! Varde, — varde blott — ljus!

Det är den bekanta skriften: «Strauss och Evangelierne,» som föranledt dessa «ord.» Man har tadlat den för dess otympliga bearbetning och framställning af Original-skriften; men ingen nekar att den i det hufvudsakliga och väsendtliga återger dess läror. Detta är det väsendtliga i saken; och det är till dessa lärors hufvuddrag vi i följande blad skola hålla oss. Och så ofta vi här nämna «Strauss», förstå vi dermed den lära, som blifvit i Sverige offentliggjord och spridd genom boken: «Strauss och Evangelierne.» Vi bedja så mycket allvarligare att man må påminna sig detta, som vi ha skäl att tro den nämnda skriften vara i många delar vanställande för den äkta Strauss. Vi ha hört män, till hvilka vi med vördnad se upp, både för deras stora lärdoms och deras djupa Kristendoms skuld, yttra sig med all aktning öfver den moraliska karakteren af Straus-siska forskningen, (i det samma som de anse dess vetenskapliga ståndpunkt för ensidig och ofullkomlig) och äfvenså om hans personliga karakter, såsom den af en man, öppen för sanningen och villig att emottaga den utan förkärlek för egna

satsers ofelbarhet. Ingen utveckling sker utan strid; och strider och öppet uttalade villfarelser ha i alla tider varit ställningarne och häfitygen för den Kristna lärobyggnaden. *Genom* dem, häfver hon sig *öfver* dem. Lefve striden som ärligt föres! Och därför, innan vi vända oss *mot* Strauss, vända vi oss *till* honom, och med detsamma till den legion, i hvars leder han står, hvars första general och befälhafvare var Arius (omkr. 300 år efter Kr.) och hvars särskilda kompanier under olika namn marcherat genom alla Kristna tidens århundraden, ända upp till våra dagar, kämpande mot Kristna kyrkans hufvudlära:

«Gud var i Kristo och försonade verlden med sig sjelf;»

samt med större och mindre afvikelser från hvarandra predikande Kristus såsom *blott en människa*,*) utrustad med ovanliga gåfvor och krafter. Vi vända oss *till* Strauss och till hvar och en, som erkänner Kristus för mästare och sig för hans lärjunge, och erkänna med glädje att de så vida äro

*) Enligt Arius var Kristus väl mer än en människa, dock var han ett skapadt väsen och af annan natur än Gud.

i besittning af sanningen. Kristendomen är, såsom sanningen sjelf, af oändlig rikedom och mångsidighet, så att de mest olika intelligenser kunna genom uppfattning af någon dess stråle blifva delaktiga af dess ljus. Men man måste icke derföre säga att alla uppfattningssätt äro lika goda. Det finnes ensidigare och allsidigare, ytligare och innerligare uppfattningssätt af lifvet och sanningen. Och frukterna inom samhället bli derefter.

Vi vända oss *till* Strauss och äro ense med honom deri, att det finnes i bibeln dels mythiska beståndsdelar och traditionella föreställningar ur österländska läror, som det legat i Kristendomens egen anda att öfvervinna och förklara, dels brister och ofullkomligheter, som vidhäfta de jordiska organer hvarigenom lif och läror uttala sig. Strauss har i uttalande af detta, endast varit munnen, genom hvilken, i våra dagar, Kristenhetens tysta men gnagande tvifvel och aningar fått ord och luft. Godt! Bättre är att blotta det frätande såret än att dölja det, om det skall kunna läkas. Och vi vilja erkänna det, vi ha glädit oss öfver den Straussiska kritiken, ty vi tro att just genom den utveckling han gifvit sitt partis riktning, skall en vändpunkt inträda, och en ny väg kunna brytas,

emellan tvenne motsatta, men lika ensidiga åsigt-
ter af Bibeln och uppenbarelsen, en väg som skall
föra till sannt förstånd i sanningen och till — fri-
het och fröjd i den. Vi tro att det är af vigt för
menschlighetens religiösa lif att frågan kommit till
denna punkt, och vi tro på sanningens kraft att
bekräfta sig sjelf, och ur hvart *Nej*, låta uppgå ett
kraftigare *Ja*.

Äfven jag har tviflat, och frågat med ögat
på skriften och handen på hjertat: «hvad är san-
ning?» Och jag ville fråga hvar tänkande menni-
ska: har du ej tviflat, har du ej frågat så? Har *Kristen*
du ej, ofta oemotståndligen dragen till Bibeln för
att der söka «Guds ord», äfven ofta känt dig
bortstött, och med upprördt sinne utropat: «*Nej!*
detta kan icke vara Guds ord!»

Jag uttalar min öfvertygelse i ämnet: För
att komma till klarhet deri, fordras framför allt,
erkännandet och urskiljandet af det menskliga och
af det gudomliga elementet i skriften. Ur mörk
jordskorpa utvecklar sig den lefvande säden, ur
nattlig skymning dagen; så äfven här ett gudom-
ligt lif ur menskliga bristers svepning. Vi måste
lära skilja emellan Guds ord och människans in-
skränkta uppfattning deraf, skilja emellan form

och innehåll, emellan det ändliga och eviga i bibeln.

Böckernas bok! djupa, underbara grufva, hvars schakter årtusen brutit, årtusen genomforskat och skola genomforska ännu; heliga urkund, som bevarar minnena af människoslägtets innersta lifsutveckling ifrån dess födelsestund; gigantiska drama, med lifvets Varde och lifvets Amen! Drama med mörka episoder och blodiga scener, men hvars morgon och afton stå i ljus, som begynner vid människoslägtets vagga och slutar först då dess nya lif begynner bortom döden, bortom domen; — — *historiens historia!* huru ofta har jag ej nedsänkt mig i dina djup med brinnande och sökande hjerta! Längre, längre var der mig mörkt och hemskt och obegripligt, och jag kunde ej skilja de ädla metallerna från slagget och jorden, som häftade vid dem; och försoningens stora pulsådra, tyst böljande fram under jordelivets vexlande väl och ve, under folkledarnes högtidliga välsignelser och förbannelser, var mig fördold; längre har jag irrat och tviflat, ofta förtviflat om väg och visshet. Dock blef ögat småningom vandt att skåda i dunklet, och — — äfven för den ringaste af sina sökande barn låter Gud lysa sitt

ljus! Nu är mig väl i det underbara djupet, och till mina dagars slut vill jag vandra der forskande och tillbedjande. Det berättas i 2 Esra bok (Cap. 3.) huru det Judiska folket, återkommet från den Babyloniska fångenskapen, församlade sig till att bygga upp Guds tempel och höra Guds lagbok. (En den herrligaste målning vi veta af ett *levande folk!*) «Och folket stod på sitt rum både män och qvinnor och gaf akt på lagen, och presterna läste för folket klarliga och förståndeliga, så att man förstod då läsit vardt. Och folket gjorde sig en stor glädje, förty de hade förståndit orden som man dem förkunnat hade.» Och finnes icke ännu ibland oss ett *levande folk*, som skulle göra sig en stor glädje, ja, som väl kunde gråta af fröjd, om det kunde komma till rätt förstånd af den skrift, som är oss gifven till vishet och salighet? Jo, sannerligen det finnes, och än i dag heter det till detta folk (och till alla) såsom fördom till Israel: «*Fröjd i herranom är edor starkhet.*» Vi måste här uttala vår öfvertygelse: till människans djupare försoning med lifvet och med Gud, till hennes utveckling och framåtgående i förädling, fordras framför allt, i närvarande stund af världen, en — *försoning med Bibeln.*

Och nu *mot* Strauss! Ty från hans ståndpunkt vinnes den icke. *Mot* Strauss! ty hans lära undergräver allt högre livets värde, allt djupare sinnes frid. *Mot* Strauss! Ty han är *mot* den *högre sanningen!*

3.

Vid sin kritik af Evangeliska historien utgår Strauss från tvenne grundsatser. Den ena är: att *underverk*, i den mening ordet vanligen tages, icke verkligen gifvas; ty allt, som på ett öfvernaturligt sätt skulle gripa in i de af Gud fastställda naturlagarna är onaturligt och omöjligt. Inga under ske i verkligheten; de äro foster af människofantasien. Alltså: hvad uti en historisk berättelse framträder som öfvernaturligt, som underverk, det är *myth* eller *saga*, med ett ord dikter, som ingen grund ha i den reella tillvarelsen. *Antagas enskilda under så upphävas derigenom Guds eviga, enda under — Gud i verldsalltet.»* *)

Här gäller framför allt att göra en rätt urskilnad och att icke «kasta bort barnet med badvattnet.»

*) Strauss och Evangelierna. Se inledningen.

Genom alla tider och genom alla folk drar sig en dunkel linea af underbara förhållanden. Den är gränslinien emellan den för oss vanliga verkligheten och en ännu för oss hemlighetsfull andeverld. Dimmor och töcken hölja denna gräns, men ur den framträda i dunklare eller klarare gestalter uppenbarelser, som lika litet låta förneka, som fullt förklara sig, och som i drömmar, syner, ovanliga krafter och företeelser genombryta det vanliga lifvets ordning och af oss kända lagar. Fråga alla tiders historia, och den skall vittna derfor; fråga det enskilda lifvet i alla länder och förhållanden, och det skall berätta dig derom; och lika inskränkt som det vore att tro hvar under-historia, som spökar omkring i verlden, lika ensidigt är det att tillsluta ögonen för ett viktig tillvarelsens factum, neml. inverkandet af oss okända andekrafter i det vanliga lifvets förhållanden. Och vi ville fråga:

Skulle ett sådant inverkande i grunden vara annat än ett högst naturligt, ja, uti alla dess grader, ända ifrån andarnas hviskning i tysta drömmar och upp till den höjd der den evige anden sjelf, i omedelbar närvaro, genomtränger den jordiska verkligheten, de af oss kända naturlagar-

ne, icke «kringgående», icke upphäfvande dem, utan förklarande och fullbordande dem i högre mening?! Är icke naturen sjelf i sitt djup anda och lif? Och hvar står råmärket emellan naturens andelif och det menskligt andeliga eller det gudomliga, hvar den öfverstigliga gränsen emellan Skaparen och hans i honom och genom honom lefvande skapelse?

«I vår upplysta tid, säger den Straussiska skriften, tror ingen mera på underverk, ty inga underverk ske nu mer.» Detta är icke sant. Ty fastän den utbildning, som företrädesvis tillhör vår tid, förståndets och begreppets, försätter menskian uti en region af lifvet, der känslans och fantasiens sinnen bli likasom dunklare, och därför inflytanden från okända rymder mindre förnimmas, så finnas och verka de likväl. Och huru många röster ur det enskilda lifvet, öfver hela jorden, vittna icke härom. Men hvad som i små förhållanden sker i smått, det sker större i större. Och annorlunda rör det sig och blixtrar i lifvets sköte under svallet af en upprörd, af stora idéer hafvande tid, än under en stilla, reflekterande, kanske äfven stundom litet — — sömnaktig.

Begreppet *underverk* är dessutom ett ganska

relatift. För Amerikas vildar var explosionen verkad genom antändt krut ett underverk. För oss är explosionen af lifvets synliga uppståndelse ur den sprängda grafven ett underverk. Det sednare torde dock vara lika grundadt, som det förra i naturlagarne, i ett nödvändigt förhållande emellan orsak och verkan. Säkert är att för oss ännu finnes, så i den andliga, som i den fysiska världen, mången «ouredd naturkraft.»

Den andra af Strauss's grundsatser är: «att Gud omedelbart endast uppenbarar sig i Alltet, men icke i det enskilda.»

Men vi säga: att om Gud icke uppenbarat sig i det enskilda, i det konkreta, så har han alls icke uppenbarat sig, och vi veta ännu ingenting om honom. Han är då för oss blott en dunkel grund, icke ett verkligt, sjelfständigt lif; blott varelse, icke väsen, blott element, icke *person*, icke — *Gud*. Och upptagande denna abstrakta gudomlighet i vår tanke, i vår tro, flyttas vi tillbaka till Orientens ståndpunkt, till en skenbart storartad, men i grunden tom och tröstlös Pantheism, enligt hvilken Gud är *allt*, men *allt* blott som ett oändligt element, och människorna *intet*, endast modificationer och momentella manifestationer af

det endas lif; ande-bubblor, som blicka upp och skimra en stund för att sedan slockna, försvinna, upplösa sig, såsom dropparne i hafvet. Äfven i sednare tider har denna åsigt blifvit upptagen och fått en högre utveckling i Spinozas system. Och denna kärleksrika ande var mächtig att nästan till skönhet förklara sin sorgliga lära. Vid afskedet från lifvet och med blicken fästad på sin förestående förvandling säger han: «emedan jag älskar Gud öfver allting, så gläder jag mig äfven att försvinna i hans oändlighet!»

Men vi ville fråga dig nu, odödlige! om det ej är bättre och skönare att *lefva* i Gud, än att *dö* i honom?!

4.

— Vi ha sett Strauss's utgångspunkt vid kritiken öfver Evangelierna. Vi vilja nu betrakta hans uppfattning af deras kärna, hans begrepp om *Jesus Kristus*. Kristus är, enligt Strauss, icke Gud, ingen gudomlig natur; han är blott en människa, född och död på samma sätt, som alla andra människor, men — «Kristus är den människa, i hvars «sjelfmedvetande enheten af det gudomliga och

«menschliga först uppträdt och med sådan kraft
«att den i hela omfånget af hans lif och anda,
«ända till den minsta återstodens försvinnande,
«tillbakaträngde allt, som hämmade denna enhet.» *)

Godt! men vi vilja nu fråga: då Kristus, enligt Strauss, blott är en menniska, då hans öfvernaturliga födelse, då de viktigare uppenbarelserna af hans lif, alla hans underverk, hans uppståndelse och förklaring endast äro myther, eller dikter utan historisk verklighet, — hvaruti framträder då den nya uppenbarelsen af enheten emellan det gudomliga och menschliga?

Många svara: «uti hans moraliska lära, uti hans höga, rena bud.»

Har då Kristus gifvit menskligheten en ny moral, nya bud? *Nej!* Hvar och en som närmare känner de för-kristliga utvecklade folkens sedoläror måste härtill svara: nej! Judar, Greker och Romare m. fl. kände alla, före Kristus, moralens skönaste föreskrifter, äfven den att göra sin ovän godt i stället för ondt; och äfven i vår nordiska Mythologies läror framskyntar denna uppenbarelse af det Kristna kärlekslifvets element. Sannt är

*) Strauss och Evangelierne, sid. 286, del. 2.

att den här ännu ligger likasom bunden. Sannt är, att i alla fornfolkens sedoläror det goda ofta korsar sig med det onda, och att bredvid budet: «var försonlig, gör din fiende godt», *) står det: «öga för öga tand för tand!» Äfven i det moraliska lifvet föregår rening och utveckling, och Kristus har, som moralisk lärare betraktad, reviderat mensklighetens sedliga lagbok, utmönstrat de falska begreppen och stadfäst de sanna och goda, som Guds egna, eviga lagar. Man har äfven sagt: han har förändligat, han har förinnerligat lagen, genom att flytta ståndpunkten för godt och ondt in till dess ursprung — hjertat och viljan. Sannt! Men detta begrepp uppträdde ej först med den historiska Kristendomen, och Chinesarens äldsta filosofi har härutinnan åsigter, som ej kunna vara skönare. Den *innerlighet*, som Jesus gifvit lagen och sedoläran, är af vida djupare art; — vi skola snart höra mera derom. Emedlertid upprepa vi här: Kristus har ej gifvit verlden något

*) I gamla Testamentet, t. ex. 2 Mose bok Cap. 23 v. 4 och 5; Salomos Ordspråk Cap. 25 v. 21; Jesu Syrachs bok Cap. 28 v. 1, 2 och följande, samt på flera andra ställen. Lefvande exempel af försonlighet mot fiender se vi i Josefs uppförande mot sina bröder, och i Davids mot Saul.

nytt bud, någon ny sedolära, ty — det behöfdes ej. Guds helighet och Guds vilja ha ifrån verdens begynnelse icke varit okända på jorden. Hvad menniskan *skulle* och *borde* här icke varit menskligheten en hemlighet; det var icke fråga om en ny skyldighet, men väl om en — — *möjlighet*. Det behöfdes intet nytt: «skall!» men väl ett: «kunna»; det behöfdes — «*menniskomen en god vilja!*» «Kristus har gifvit denna, och derigenom försonat (återförenat) verden med Gud,» säga apostlarne, och så säger äfven Strauss. Vi vilja se på hvad sätt de mena det.

5.

Strauss säger: «genom allt det i Jesu lefnad hvori hans religiösa fulländning framställde sig: hans tal, hans sedliga handlande och lidande, hvarigenom han visat oss enheten emellan det gudomliga och menskliga, som är det högsta i religionen; — genom denna fullkomlighet har han blifvit mensklighetens ideal; genom den har han blifvit mäktig att genomtränga menskligheten med sitt lif, sin anda; och derigenom upplyfter och förenar han den med det fullkomliga väsendet, med — Gud.»

Detta är sannt. Detta är sanningen af Straussiska läran, och icke en puunkt deraf får utgå. Skada blott att Strauss sjelf tagit bort derur den väsendtligaste punkten, nemligen — *lifvets punkt.*
Ty — — —

Idealets makt, är icke *lifgifvande.* Idealet är den grekiska gudomligheten, som icke nedstiger i en syndig verld, utan att der förvandlas och förlora sig i dess låga gestalter. (Jupiter! och sagorna om honom.) Den Straussiska Kristus är ett blott ideal. Och hvar tänkande och kämpande människa torde, med handen på sitt oroliga hjerta erkänna, att blotta kunskapen om, blotta åskådningen af det fullkomliga, icke har makt att pånyttföda och rättfärdiggöra oss.

Vi se att Kristus, enligt Strauss, icke är mera än en af de ädlaste bland människor, icke mer än en Zoroaster, Moses, eller en Sokrates. Endast genom sin högre själsadel, sin moraliska förträfflighet står han ett litet steg framföre desse. Vi ville då fråga Strauss huru det kommer till att Kristus verkat så oändeligt mycket mer, att han förvandlat och pånyttfödt en verld, som efter kändedomen om en ädel Sokrates's lif och mar-

tyrdöd blef försänkt i samma laster och samma andliga mörker som före densamma?

Ja väl, huru kommer det till?!

Ty har Kristus, den ädle och kärleksfulle, med alla sina stora tankar, sina stora löften, verkligen dödt emellan missdådare, slagen, hånad, bespottad, utan någon upprättelse på jorden, medan en Barabbam gifves fri, medan en grym och välustig Tiberius sitter i purpur på världens thron; — har Kristus efter sitt mörka lidande, efter det hemska ropet på korset: «min gud, min gud, hvi hafver du öfvergifvit mig?» gått bort i skuggornas verld, i det okända, osynliga, utan en vink derifrån, utan ett ord till förklaring af jordelivets mörkaste, fasansfullaste gåta — den godes misskännande och undergång, tusendubblat fasansfull i Jesu Kristi, den upphöjda «människosönens» öde; med ett ord, — är Kristus *icke* uppstånden och derigenom förklarad för världen, huru vet då världen, huru vet Strauss, om Kristus var annat än en from, men på sig sjelf, på Gud bedragen människa, en sublim men därad svärmare?! Ja, hvad veta vi alla då mera om Gud, om vår egen själ, om vårt väsens art och verklighet, om förhållandet mellan Gud och människa, mellan him-

mel och jord, om lifvet och om döden, mer än de för-kristliga folken, hvilkas här och der fram-brytande ljus i dessa tillvarelsens grundfrågor, jemt förmörkas af dystra töcken och hvars odöd-lighetslära liknar en vålnad i skuggornas rike, tveksamt blickande, ömsom mot anade himlar och helveten, ömsom mot intets afgrund. Med den vise Salomon predikar hon:

«Allt är fåfänglighet, fåfänglighet! Allt far «till ett rum; allt är gjordt af stoft och varder «till stoft igen. Ho vet om menniskones ande far «uppåt, och fänadens ande neråt under jorden? «Det vederfars dem ena, som dem andra; såsom «det går den goda så går det ock syndarenom, «dem rena som dem orena. Allt är fåfänglighet! «Derföre prisade jag glädjerna, att menniskan in- «tet bättre hafver under solene än äta och dricka «och vara glad, och ické mycket tänka på detta «elända lifvet.»

Och med den store Hadrian sjunger hon i hans dödsstund:

Själ lilla,
Stilla,
Fladderska,
Pladderska.

Än en minut,
flämtande,
skämtande
njut!

Du vet hvad du lemnar,
ej hvart du dig ämnar.

Ack! bort i en öcken,
der kring dig blott töcken
och skuggor du ser.

Sjelf blott en skugga der sväfvande,
bleknande, bäfvande,

leker du,
smeker du
aldrig, aldrig mer!» *)

Och sannerligen, — vore Kristus icke upp-
stånden, hade han icke genom sin uppståndelse
och förklaring bekräftat sin egen uppenbarelse-
sanning, bekräftat detta livvets sammanhang med
ett tillkommande bortom döden, och derigenom
gifvit detta jordiska dess rätta värde, dess rätta
ljus, sannerligen, då vore all predikan om sjelf-
förbättring och helgelse, om hopp för de elända,
om kärlek och tålmod för alla, endast toma, få-

*) Kejsar Hadrians dödssång, Öf. af Franzén.

fängliga ord. Är Kristus icke uppstånden, så vet jag intet annat att säga till mina medmenniskor än:

«Låt oss äta och dricka! I morgon skola vi dö!» *)

Eller snarare, jag skulle tillsluta mina läppar, och lägga mig ned i outsäglig sorg, och hvarken äta eller dricka mer.

G.

Men vi vilja försöka att närma oss den Straussiska åsigten. Vi vilja antaga att menniskan är så beskaffad att hon kan förädlas genom blotta åskådandet af det sedliga idealet, till att motstå sina onda böjelser, egoismens ingifvelser och den berusande bågaren, som njutningens tjuvande Hebe lyfter till våra läppar. Vi vilja antaga att hon genom betraktande af menniskan Kristus, den sedliga Kristus, kan upplifvas att som han lefva och som han — dö; att som han uppfylla det budet han gaf om en obegränsad människokärlek, kärlek som den Straussiska läran

*) Och för dem, som intet hafva att äta och dricka, för dem gäller ordet: «Ho är den fattige, att han tager sig för att lefva?!»

talar så mycket om, och som från dess ståndpunkt blir så oändeligen *svårt* att uppfylla. Ty kärlek låter icke befalla sig, och det finnes hos människorna så mycket oälskansvärdt, att hatet ofta synes en vida naturligare känsla än kärleken. Och *hvarföre* skall jag älska, om.... Men ännu en gång, jag vill försöka att af *menniskan* Kristus lära att älska Gud och människorna. Jag vill betrakta honom i hans karakter och vilja; i hans sedliga lif och lära. Jag gör det, och intages af djup beundran.

«Se människan!» Han lefver icke för sig utan för menskligheten. Han förskjuter all jordisk makt, all jordisk ära och njutning för att grunda ett osynligt rike, i hvilket människornas själar skola förädlas och finna hugsvalelse och frid. Han kunde lefva mäktig och hedrad, och se! han lefver i ringhet och armod. Han kunde vara en stor herre och se! han är allas tjenare. Han predikar en god Gud och ett evigt lif; han söker borttaga synden ur människornas själar och plågorna från deras kroppar; och så älskar han människorna, att när han anser sin död nödvändig för att stadfästa dem i de läror, i det osynliga

rike han vill stifta, så utväljer han fritt åt sig en grym och hånfull död! *)

Men denna människa, som så lefver, så verkar, så lider och så dör för människornas och dermed äfven för *mitt* bästa, är han mig då icke mera än Gud? är han icke i sjelfva verket ett vida högre och ädlare väsen än *den Gud*, som sitter lugn i sin eviga salighet, medan en syndig värld vid hans fötter suckar i mörker, vrider sig i mångahanda kroppens och själens qual? Och *han*, dess skapare, bär ingen af dess bördor på sig, delar intet af dess lidanden, rör ej sjelf ett finger till dess frälsning; Han blott sänder andra att bära och lida; han sänder andra att frälsa och upprätta. Hvad och hvem är då Gud? Är han en kall, hjertlös verldsregent?

Jesu sköna lif och sorgliga, mörka död, (enligt Straussiska läran) gör mig icke Gud klarare, utan dunklare. I många af de röster, som gå igenom världen, i naturens skönhet, i mitt eget förnuft har jag anat honom, såsom stor och god. Här — i Kristendomen, träder han helt och hållet tillbaka för sin utsände. Jag kan ej värdera,

*) Men huru orimlig är icke i grunden denna Straussiska supposition, för den *blott menskliga* Kristus!

iska
 jag kan ej högakta denna orientaliska despot på sin osynliga thron; och hvad jag ej aktar, ej älskar, det — — *vill jag ej lyda.* Är Gud mig en sjelfvisk herre, så har han i mig blott en sjelfvisk tjenare, och jag vill njuta lifvet enligt min smak och ej enligt hans vilja. Den som handlade så grymt med den ädlaste af jordens söner, Kristus; hvad skall han vårda sig om mig, om jag än offrade åt honom både själ och kropp?!

Så mycket för det «Gudsmedvetande» som den Straussiska Kristus kan väcka i människans bröst. Och nu — —

Jag har sagt det, och jag upprepar det: den människan Jesus Kristus är oss mera än Gud, så vida — han sjelf icke är — —

Gud!

7.

Kännande hjerta, tänkande sinne, människa!
 «Har du lidit, har du i stunder af djup och dyster smärta känt i ditt hjerta en verlds elände.» *)

*) Tröstarinnan, i teckn. ur hvard.

har du skådat omkring dig i naturen, i historien, i det närvarande dagliga lifvet med forskningens öga, och öfverallt sett ofullkomlighet vidlåda alla tillvarelsens gestalter, och grymma instinkter och helvetiska lidelser genombryta ordningens och sällhetens lagar? Har du känt syndens orm smyga omkring i din själ, och förgifta din vilja, och neddraga dina ädlaste föresatser och stinga din frid? Har du sett dess spår öfverallt på jorden, skrifna i split och blod? Har du hört lidandets skri i de dunkla kamrar, der det vrider sig i sin försviflan? Har du sett ned i fångelsernas natt? Har du ändtligen sett döden med sina mörka fälor nedtysta så väl förtryckarens hot som offrets klagan, så väl sorgens gråt, som glädjens sånger, och hatets rop och kärlekens ljufvaste toner, och jorden öppna sig för att uppsluka menniskor af alla åldrar och utvecklingsgrader, visa och dårar, goda och onda, hatade och tillbedda, och har du frågat:

Hvad är lifvet med sina skiftande uppenbarelser af mörker och ljus, af lidande och lycka? Hvem tyder mig tillvarelsens mörka gåtor: synden, lidandet, döden? Store skapare af tillvarelsen! hvem är du sjelf? Är du en god eller en

ond makt, då så mycket både godt och ondt utgår af dig? och till hvad ändamål skapade du mig och mina bröder?»

Så äfven har människoslägtet känt och tänkt under dess långa vandring på en förbannad jord *) allt ifrån den stund då paradiset (oskuldslifvets) portar slötos bakom dess fjät. Så har det frågat, drifvet af hvad det har högst oeh ädlast, dess eviga behof af rättvisa, kärlek och skönhet i verldsordningen, dess hunger och törst efter fullkomlighet, dess sökande af sitt rätta lif, dess sökande af — Gud, **) Så har det stirrat på jordelifvets nattliga afgrunder och sedan skådat för svar upp till den himmel, der så sköna ljus brinna, tyst vittnande om en makt, som med sin klarhet kan borttaga allt jordens mörker.

S.

På dessa mensklighetens frågor ha religionerna i alla tider sökt att svara. Stödjande sig på en gudomlig uppenbarelse gifven i tidernas

*) Gen. Cap. 3: v. 17.

**) Man kallar detta äfven: människans minne af paradiset, minne af fadershuset.

morgonskymning, tala de om förhållandet emellan skaparen och hans kreatur, om lifvets och dödens mysterier, och tolka högre makters bud till menniskorna. Och vi ha erkänt med stor glädje, och uttala det äfvenså här: *att det icke finnes någon gudalära, som icke äger något moment, någon stråle af den eviga sanningen.* *) Men man bör derföre icke förfalla i slappheten att anse alla religioner för lika goda. En religions godhet beror icke på dess form, utan på renheten och ädelheten af dess innehåll. Det är en stor åtskillnad om gudomsbegreppet är förnuftigt förklaradt i en religion, eller om det blott finnes der som en dunkel grund; **) det är en stor skillnad emel-

*) Här af kan äfven förklaras hvarföre alla religioner haft och ännu ha sina martyrer, och att dessa kunna lida för — *sanningen*. Så, när Odinsdyrkaren *Raud* lät döda sig under de gruffligaste marter hellre än att antaga Kristendomen, som Olof, kallad den belige, ville påtvinga honom, då led han och dog för *sanningen* i sin religion, för den Gud, som straffade menedaren, och lönade tapperhet och rättskaffenhet, som sjelf boende i ljuset kallade alla goda dit till sig, i det höga Gimle, som skulle stå fast äfven när jorden gick under i verldskampen; och han ville och borde ej öfvergifva denna gud för den nya, som han ännu blott såg genom töcknen kring Golgatha, blott kände af Olofs bloddrypande svärd.

**) Hegel, Philosophie der Geschichte.

lan religionen i dess kristliga renhet, och de guldäror, som före densamma återgåfvo gudomlighetens ljus i brutna eller skumma strålar. — Äfven religionen har en historia på jorden, äfven den följer all utvecklings eviga lag; äfven människoandens sol kan ej uppgå utan gryning, utan med nattens töcken stridande morgonväckter. Men likasom dagen är impregnerad af solens ljus långt innan denna sjelf uppgår öfver horisonten, så äfven världen af Guds ord, Guds sanning, långt innan han sjelf uppträdde personligen på jorden. «Men när det kommer, som fullkomligt är, så vänder det åter som endels är,» och Kristendomen är sanningen af alla religioner. Den upp-tager, renar och förklarar dem alla i sig.

Genom alla utvecklade religioner gå lärorna om en allsmäktig Gud, människornas skapare och herre, om ett lif efter döden i hvilket onda gerningar straffas och goda belönas. Alla innehålla traditioner om människoslägtets fall, samt aningen om en försoning, och om världens pånyttfödelse till ett skönare lif. Och dessa åsigter om gemensamhet i fall och försoning, grunda sig åter på det *sanna begreppet om människoslägtets organiska enhet och djupa sammanhang så i ondt som*

godt; ett begrepp utan hvilket vårt släctes historia, försoningsläran och Gud sjelf evigt blifva oss obegripliga.

Att den gudom, som forntiden uppfattade, ofta blott är ett blindt öde eller en godtycklig despot, eller ock liksom förlorar sig i sin afkomma, i en mängd lägre gudomligheter, att begreppen om godt och ondt, om dygd och synd bära färg af nationell inskränkning och tillfälliga omständigheter, att tillvarelsen efter döden sväfvat emellan ett dunkelt, nästan medvetslöst skugglif, och vederläggningar af den mest råa och sinliga art, få vi här blott antyda. Dock finnas äfven sådana begrepp, som klart visa att det «Guds ord» som Johannes talar om, och som de gamle Judiske vise kallade «Guds visdom,» «Guds hemliga råd,» det ord som «var i Gudi» och som «var Gud,» aldrig öfvergifvit verlden, utan lätit sig förnimmas af människorna i den mån de kunde fatta det. Och alla tidens visa och goda, alla dem vi beundra och älska, som menskoslägtets välgörare, ha gått fram ledda af dess ljus.

I Judiska religionen framstår uteslutande läran om Gud, som en *helig* Gud. Israels Gud är framför allt *den helige*. Och deraf hans bud till

menniskorna: «J skolen vara helige, ty Jag är helig!» Aldrig har ett strängare, ett mera oböjligt: «*du skall!*» blifvit uttaladt till människan, den svaga och bristfulla, som härvid blott klarare och skarpare känner att hon *bör*, och att hon — *icke kan*. Men jemte detta oblidkeliga «*du skall!*» går med obeskriflig energi och styrka löftet: *du skall en gång kunna!* Det skall sändas dig en frälsare, som skall styra dina fötter på fridens väg. «*Messias skall komma, och i honom skola alla folk välsignade varda!*»

Så profeterar anden inom Judiska folket högt och klart hvad äfven andra folksandar anat och uttalat i mythiska sägner och sånger. Ty ingen tro och tanke framstår starkare inom dem, (särdeles hos de djupsinniga österländska folken) än den att Gud (skaparen) en gång skall personligen besöka jorden för att helga och fullkomna den. «Den helige, den gudomlige, (heter det i urgamla traditioner,) skall födas af en jungfru, som ett stilla lam, utan befläckelse; han skall förnya verlden, försona dess synder, förvandla sederna, öppna himmelen» o. s. v. De skönaste mythgrupper samla sig omkring denna forntidens djupa, profetiska aning.

Profetian (Siare-gåfvan) denna forntidens underbara kraft och gåfva,*) i hvilken det inskränkta menckliga vetandet för ögonblick likasom uppryckes inom det gudomliga, och der skådar momenter af ett tillkommande, som i sin helhet, i sin nödvändigå följd af orsaker och verkningar ligger i evig klarhet hos Gud, profetian inom Judendomen uttalar sina syner af den messianska framtiden i spridda, flammande drag. Blixtlika genombryta de framtidens natt, och lysa än öfver verldens kamp och dom, än öfver den nya verld, det herrliga Guds rike, som genom Messias skulle uppstå. Än förkunnar den: «det barn, som är oss födt, den son som är oss gifven, hvilkens herradöme är uppå hans axlar, och som heter: Underlig, Råd, Gud, Hjelte, Evig Fader, Fridsförste, hvars herradöme skall stort varda och räcka i evighet; som skall borttaga svepeklådet der allt folk med besvept äro.» Än ser den från verldsförvandlaren bort till den förvandlade verlden och utbrister: «alla dalar skola upphöjde varda och alla berg och högar förnedrade varda, och det

*) En glimt deraf skönjes ännu på jorden i olika grader och phenomener. Verldsbekant är den bland Skottarne ej sällsynta förmågan af så kallad «second-sight» eller «andra synen.»

ojemt är skall jemnas. Villmarken skall blomstras som en lilja, och der vattulöst hafver varit, der skola rinnande källor vara; och der skall vara en stig och väg som den heliga vägen heta skall. De blindas ögon skola upplätne varda och de dumbas tunga skall lofsjunga. Ty herrans herrlighet skall uppenbarad varda och allt kött skall tillsammans se att Herrans mun talar.»

Men icke blott religionerna ha sökt besvara mensklighetens frågor. Äfven andra röster ha i alla tider höjt sig till förklarande af verlden, dess styrelse och ändamål. Menskliga förnuftet har, stödjande sig på sin egen kraft, som på Guds ljus i menniskan, sökt ur betraktandet af naturens laggar, af historiens vittnesbörd, samt af människans eget inre, leda sig till en harmonisk uppfattning af lifvet, sökt att fatta och uttala sanningen af allt och i allt. Vi förnimma här den så kallade *naturliga* religionens läror, samt de filosofiska systemerna, och i dem förnuftets utveckling af de kunskapsfrön, som det religiösa medvetandet innehåller.

Mångfaldiga äro dessa läror och systemer, så mångfaldiga och olika, som det finnes olika sidor

i tillvarelsen och uppfattningsförmågor hos människorna. En hufvudsaklig riktning genomgår dem likväl, och den är sträfvan det till förening af det menskliga och gudomliga förnuftet, och så vida en tendens till Religion, eller till *det allmänt förenande*, d. ä. till *Gud*. Ty detta är i grunden allt lifs, all forsknings, all historias sträfvan och mål. Och hvar ren utveckling i tankans eller handlingens verld, hvart redligt försök af människokraften är — — ett steg framåt på vägen.

Men om vi med glädje erkänna om dessa läror, som vi ha gjort det om de historiska religionernas, att de alla, i olika grader innehålla någon del, något moment af *sanningen*, så måste vi om dem alla tillägga att i fråga om hela, om den *fullkomliga sanningen*, så lida de alla af ett hufvudsakligt fel, ty — —

de räcka icke till!

Nej! De räcka icke till, när fråga blir om ett alltomfattande i lifvet, när man vill ha klarhet så i det hela, som i delarne, i det allmänna och det enskilda, när man vill förstå Guds storhet och Guds godhet i universums och i — hvar människas lif.

Nej! för människohjertats djupaste behof, för människoförnuftets högsta fordringar, för själens försoning med sig sjelf, med lifvet och med Gud, så räcka alla dessa svar och läror icke till!

Från aningarnes, från föreställningens period låt oss träda närmare — verklighetens.

9.

Låt oss kasta en blick på den tid, som närmast föregick Kristendomens inträdande i världen. Verldens mest utbildade folk ligga församlade under Roms spira. Med skiljda gudar, skiljda språk och seder, äro de likväl förenade i frid under den. Men friden är blott en yttre. I det inre gåsa lifvets elementer i söndring och upplösning. De hedniska religioner, som sammanhöll folken i tillbedjan kring heliga altaren, ha sjelfva fallit. Idealerna ha blifvit neddragna i stoftet, och sjunkna menigheter offra i råhet och laster till råa och lastbara gudomligheter. En större del ännu af folket offrar intet och tror intet, utan lefver för stunden och njutningen. Man ser gå hand i hand den vildaste öfvergifvenhet till sinnliga, ofta grymma nöjen, och den

största likgiltighet för lifvet. Romerska historie-skrifvare ha bevarat åt oss märkvärdiga exempel härpå. Vid Tiberii vink skyndade tusentals menniskor att afhända sig lifvet. Man ser till hvilken grad detta hade förlorat allt värde.

Ett folk allena skiljer sig häruti ännu från de andra. Obemärkt af tidens praktgestalter, Greker och Romare, stilla höljdt i sina dalars skugga, med sina skatter af gudomlig vishet och gudaingifven poesi, bevarar Israel ännu i djupet af sitt lif sina fäders religion, en outslocknad längtan och en profetisk röst som ropar genom öknen och — «rödjer Herrans väg.» Men i stora världens sorl lyssnar man ej till den.

De bättre och ädlare själarne bland alla folk draga sig tillbaka i det stilla, under sjelfbeträktelse och rening, och afbida, liksom Simeon och Hanna i Judiska templet, under aningsfull längtan en bättre tid, en förlossare ur lifvets mörker och förvirring.

Gudomsbegreppet, och tron på lifvets högre värde, som flytt ur de hedniska templen och ur det större samhället, bevarar sig ännu rent inom en liten del deraf; och i tankens stilla gårdar talar filosofien för lyssnande lärjungar om en

god och helig Gud, om människans sanna adel och lifvets skönaste mål, nemligen: öfvervinnandet af den lägre naturen och utvecklingen af det gudomliga i människan. Tanken har forskande rigtat sig inåt människosjälén och utspejat alla dess djup och alla dess behof, och söker lifvets fyllnad och förklaring i begreppet om en Gud, som — den ännu blott har i aning, i föreställning. Blomman af denna utveckling kunna vi betrakta i äldre och nyare Platonismen, och der kunna vi äfven tydligt inse hvad den antika verldsbildningen som högst ägde, och hvad den saknade. Den ägde gudoms-idealet, men icke verkligheten. *) Dess Gud var ännu fjerran från menskligheten och derföre förblef menskligheten fjerran ifrån Gud. Så högt än några få individer kunde stiga genom Sokratisk tankelyftning och deraf följande själshöjning, — till folket,

*) Märkvärdigt är, i afscende härpå, den åsigt som uttalar sig på sista bladen af Platos Stat, och der det erkännes att yttersta och högsta motivet för en i alla skiften stadig rättfärdighet måste blifva tron på rättvisan bortom grafven; samt att för att vinna tillförsigt till den på jorden fordras att — *en från döden uppstånden ger oss den*. Sokrates' berättelse om *Armenios* uttalar — gamla verdens tysta suck efter Kristus och aning om honom.

till den stora massan kunde icke lärör tränga,
 ✓ som fordrade en stor abstrakt tankeförmåga och
 enligt hvilka den fulländade filosofen allena är
 värd Gudarnas samfund; i följd hvaraf större de-
 len af menskligheten uteslutes från himmelriket.
 En sannare måttstock för människovärdet, en an-
 nan nyckel till himmelriket gafs menskligheten,
 när — —

«i tidens fullbordan, Gud sände i verl-
 den sin son, född af en qvinna!»

Och i denna verld af chaotiskt gäsande elemen-
 ter, i denna tid af stor men partiell upplysning,
 i denna tid då alla fordom mäktiga religioner hade
 förlorat sig i tomta sagor eller döda ceremoniella
 stadgar, och dermed förlorat sin makt öfver alla
 bättre sinnen, i denna tid uppstår plötsligen pre-
 dikan om en Gud uppenbar vorden i köttet, född,
 död och uppstånden på jorden till människans upp-
 rättelse, om ett Guds rike upprättadt i verlden till
 alla folks frälsning och salighet, med ett ord —

Evangelium om Jesus Kristus.

10.

Vi vilje höra «det ljufliga budskapet» om
 honom och om den uppenbarelse han gifvit verl-

den. Och vi skola här söka uttala den i dess väsendtligaste momenter:

Gud all verldens skapare och styresman, *Gud är kärleken*. Han älskar sina skapade varelser, som en fader älskar sina barn. Menniskoslåget har affallit ifrån honom och derigenom hemfallit under fallets nödvändiga följder: förvirring, nöd och död. Men Gud söker oupphörligt sitt förlo-
rade barn för att å nyo förena det med sig, med den fullkomlighet och salighet, som icke är utan i honom och i hans rike. *Gud* kan icke förändra sina eviga lagar, ty i dem allena är fullkomlighet och frihet och salighet; *menniskan* måste förändra sig för att komma till Gud. Ty evigt står det fast att blott *de helgade* kunna komma till *den helige*, och evigt står det fast att syndens väg förer *från* Gud och till osalighet, och dygdens väg till Gud och till lif och salighet i honom. *) Gud vill föda i människans hjerta den helgelse, Gud vill lyfta henne till sitt hjerta,

*) Jesu parabler om tillkommande straff och belöningar efter döden, äro endast tolkningar, i populärt språk och nationella bilder af den andliga verldens ordningens eviga lagar, af det nödvändiga förhållandet emellan våra gerningar och deras följder, såsom mellan orsak och verkan.

till sin himmel (det fullkomliga tillståndet). Och Gud ordet, förut uppenbart i lära och profetia, förverkligar sig derföre i ett enskilt människolif och ingår synligt och uppenbart i alla människans vilkor, genomtränger alla delar af hennes lif och förhållanden, för att i allt bli henne en broder och ledare, för att göra sig och sin kärlek rätt klara för henne, och för att med sin gudomskraft befria henne ur hennes mörker och bojor och lyfta henne upp i sitt ljus.

Och nu, du sökande, frågande människosinne, vänd dig till denna i Kristo uppenbarade Gud, med alla dina tvifvel, dina frågor och qual, och han skall gifva dig svar och frid, «icke såsom verlden gifver.»

Du frågar om syndens väsen och hur det skall tillintetgöras? Och Gud i Kristo svarar dig genom sin egen frestelse, genom gerning och ord hvad synden är och hur hon skall besegras. Du frågar om lidandets betydelse på jorden? och Gud i Kristo säger dig att lidandet är syndens följd, och ingår sjelf i alla jordiska lidanden, fysiska, moraliska och andliga för att förklara dem för din blick, för att bli dig när uti dem och hjälpa dig att genomgå dem segerrikt, till ditt eget väsens

utveckling och förädling. Och lifvets mörkaste och rysligaste känsla: «min Gud, min Gud! hvi hafver du öfvergifvit mig?» blir ett blott moment, genom hvilket hvar Kristi lärjunge går fram till djupare förening med Gud, och förklaring i honom.

Du frågar om rättvisan af de olika lotterna på jorden, och hvarföre den oskyldige ofta skall lida, som vore han brottslig, och den fattige föraktas medan den rike äras? och Gud i Kristo ingår sjelf i armodets vilkor, låter sig födas på krubbans strå, låter sig föraktas, misshandlas och dödas som en ogerningsman för att göra dig klart, att dessa jordelivets dystra företeelser icke *i det hela* äro *väsentliga*, ty Gud är öfver dem och starkare än de, och låter på detta korta lifs missförhållanden (följder af fallet och ett syndigt tillstånd) följa ett evigt lifs rättvisa.

Du frågar om dödens mörka gåta, om verkligheten af ett lif bortom grafven? och Gud i Kristo ingår i dödén, och i dödén mörkaste gestalt på jorden, för att upphäfvá detta mörker för din blick, för att visa dig att äfven den jordiska dödén är endast ett moment af ditt lifs utveckling, en ögonblicklig förmörkelse på hvilken följer (om du följt eller följer Kristus) en evig

frihet och klarhet, ty Gud i Kristo spränger grafven (och dermed alla grafvar) och uppstår ur den i förklarad menisklig gestalt, ej mer bunden af tid och rum, och helsar dig och alla; *Frid vare med eder! Jag lefver, J skolen ock lefva!*

Du frågar om Guds väsen, vilja och hjertelag? och Jesus Kristus svarar: «Ser på mig! Gud är i mig och jag i honom. Den som ser mig, han ser Gud. Mitt hjerta, det är Guds hjerta, min vilja, den är Gds vilja; min, nu på jorden uppenbarade kärlek till dig, den är Guds eviga kärlek till dig och alla menniskor; ty min korta uppenbarelse på jorden säger eder blott hvad Gud är af evighet. Och såsom jag här synligen offrar mitt lif för eder, så ger sig Gud åt eder i all evighet, till edert lifs spis och dryck; och som jag kallar eder till min nattvard, så kallar Gud eder i evighet till sin kärleksmåltid för att der meddela er sitt lif till eder själs och eder kroppss förklaring, till förening med honom i evinnerligt lif. Gud är i mig, och i mig gifver han sig åt eder, *«och si, jag är när eder alla dagar, intill verldenes ända.»*

Du frågar om ditt eget väsens art och ditt lifs mål? Och Gud i Kristo svarar: «Du är mitt barn

och mitt väsendes rätta affbild. Såsom jag är person, så är äfven du person, ett förnuftigt och sjelfständigt väsen, af mig skapadt till godhet och evig lycksalighet. Blif i min kärlek och verka med mig, så skall jag äfven kunna frigöra dig. Allt hvad du gör väl, det gör du äfven väl mot dig och mot mig och min verldsordning; allt hvad du gör ondt, det gör du äfven ondt mot dig sjelf, och mot mig och min verldsplan, ty den är alla väsens fullkomning och lycksalighet, och deras salighet är min egen. Blif i mig, så blifver jag i dig, ty utan mig kan du intet göra. Blif i min kärlek och gör min vilja, så verkar du med mig för ditt släktes förlossning, för det heliga och lyck-saliga samfund, det Guds rike jag vill upprätta, och som begynt på jorden, skall få sin fulländning i himmelen. Hittills har icke verlden fullt känt Gud, men nu är Gud förklarad i mig, och genom mig för verlden, på det alla skola lefva i mig såsom jag lefver i Gud, och vi alla varda ett.»

Vi stanna. Tillvarelsens djup ha öppnat sig,
— Guds djuphet. Bäfvande blicka vi dit in, bäf-
vande, dock icke af fruktan.

Är det då så? Ett hjerta, ett evigt älskande och offrande hjerta klappar i lifvets, i verdens medelpunkt och drifver blodet genom alla tillvarsrelsens ådror; och detta hjerta är Guds, och Gud är verdens styresman och menniskornas fader.

Är det då så? Vårt lif, vårt arbete, har verkligen ett oändligt värde; vi kunna utföra Guds verk evigheten igenom! Hvad lifvet blir härligt och stort och — Gud....!..... O, huru denna Gud, uppenbar som evig rättvisa och evig kärlek, genomtränger mitt hjerta! Han befriar, han pånyttföder det. Syndens bojor hålla mig ej mer. Jag vill stå upp och gå till min Fader. Jag känner honom nu, och kärlek, tillbedjande kärlek tvingar mig. Jag vill gå till honom, blifva i honom, lefva för honom och mitt valspråk liksom den sanna andeliga frihetens är:

«Din vilja min Gud gör jag gerna!»

II.

Så kände, så tänkte, så uppstod den första Kristna församlingen, «ett helgamanna-samfund,» lefvande, lågande af kärlek och fröjd, på den korsfästes, den uppståndnes graf, döpt öfver den till det eviga lifvet.

Vi vilja höra en af de äldste kyrkofädrens ord om Kristendomens utspridande:

«Det är vetterligt — (säger Eusebius i sin historia om den första Kristna kyrkan) att så fort «folken rundt omkring blefvo varse, att vår fräl-sare Jesus Kristus var kommen i verlden, upp-stod hastigt inför allas ögon ett nytt folk. Det «var hvarken litet eller svagt och gömde sig icke «i en vrå af verlden, men var af alla folk det «talrikaste och tillika det frommaste. Öfvervin-nas kunde det icke, ej heller utrotas, ty det stod «under Guds omedelbara beskydd, detta nyfödda folk, uppkalladt efter Kristus.» *)

Välän! Detta folk ur alla folk utgånget, som dessas friska och innersta lifs-kärna, — hvad var dess grundval, dess bekännelse? Den var:

*) Eusebius hänför till åskådning af denna församlings uppkomst Profeten Esaia's ord (Cap. 66, v. 8): «Ho hafver någon tid sådant hört? Ho hafver någon tid sådant sedt? Mån födelseverken för något land varat blott en dag? och männe ett folk med ett är födt till verlden? Skulle jag låta andra öppna moderlifvet, och sjelf ock icke föda? säger Herren. Skulle jag låta andra föda och sjelf tillyckt vara? säger din Gud.» Eusebius bevisar sedan att om ock de Kristna äro i historien ett nytt folk, så är det i grunden lika gammalt, som menskligheten, ty alla goda och gudfruktiga människor, som från äldsta ti-der lefvat enligt Kristi lära, äro Kristne.

tron på den för världen uppenbarade, för människornas frälsning på jorden födde, døde och uppståndne evige Guden, i den människan Jesus Kristus, eller — —

«Gud var i Kristo och försonade världen med sig sjelf, och födde människorna på nytt till sin oförgångliga herrlighet och till ett evigt lif.»

Det var denna tro, detta begrepp om Gud, som födde i menskligheten det nya lifvet, *den goda viljan*, den nya, heliga människan.

Och icke blott Jesu sedliga lif och lära, utan väsendtligen hans verk och gerningar, utgjorde grundvalen för detta nya rike på jorden. Ur den stilla under-glorian, som omgaf Jesu lif och väsen, såg menskligheten himmelska dagar intränga i jordiska lifvets förhållanden. *)

*) Vi ha tillstått möjligheten af mythers inblandning i den Evangeliska historien, men vi måste anmärka att händelsernas symboliska omklädnad icke äro hinder för dessas inre historiska verklighet. Så t. ex. kan Jesu frestelse-historia ha en mythisk drägt eller form, och likväl i grunden vara sträng sanning. Sanningen af hvad vi här se, är: att mörkrets makter verkligen anfölo Jesus, såsom de anfalla hvar människa; att han frestades af de två hufvudsakliga frestelser till afall ifrån Gud, som genomgå menskligheten, neml.: *lust och smärta*, (det sednare i örtagården och på korsset); att han inom sig kämpade med dem och besegrade dem, hvarefter

Luther i sitt naiva och kraftiga språk kallar underverken: «äpplen och päron, af fadren kastade till barnen för att göra sig bättre förstådd af dem.» Och männe vi icke kunne emottaga dem äfvenså, om vi fatta dem som produkter af en högre natur, prof af himmelska kraftens inverkan på jordiska lifvet och vittnen om en ordning

himmelska sändebud (himmelska krafter?) kommo och tjänade honom. Att Kristus verkligen kunde så frestas, härrörde af hans menckliga natur, och genom denna vållade suspension af hans Gudsmedvetande. Hvar menniska kan, genom en blick i sitt eget medvetande, förstå detta förhållande.

Men «deraf att han var frestad, kan han hjelpa dem som frestas.» Och verkan af denna berättelse har i alla tider varit stor inom Kristenheten. Miljoner menniskor ha genom den fått makt att säga åt frestelsen: «gack bort satan!» så att satan (*motståndaren*, i inskränktare mening: frestaren,) verkligen vikit ifrån dem. Den har således (hvad Strauss ej fattar) sin del i återlösnings, i försoningsverket.

Det riktiga och viktiga begreppet om skriftens inspiration gäller icke bokstafven, men väl andan, meningen, som uttalar sig genom den, stundom fördunklas af den, men oftare gör sig väg äfven i trots af dess brister; ofta äfven förklarar den till lydigt organ för sin gudomliga ingifvelse. Att allt det väsendliga i Jesu historia vittnar om sin sanning genom att upplysa alla menskosinnets och tillvarelsens djup; att det framställer Jesus sjelf i sitt väsens underbara egenhet och höghet, så lefvande, så — lif och verklighet, att vi än i dag kunna gå till honom och undfå lif af honom, så väl som hans lärjungar för aderton århundraden sedan; detta är det väsentliga i saken.

som icke bryter utan fyller och förklarar förhållandet emellan andens och naturens riken?

Från historiens begynnelse höra vi talas om underverk, och om vissa individers förmåga att frambringa verkningar, som icke låta sig förklaras ur de vanliga eller af oss kända naturlagarne krafter. Jesu underverk skilja sig från alla andra, förnämligast genom deras riktning och inre betydelse. Och om än flera af dem torde kunna betraktas, som offer åt tidens behof, («utan att J sen tecken och under tron J mig icke») så äro dock de väsendtligare af vida djupare art.

Ty djup är läran och skön är meningen, som här i underverkens hieroglypher tecknas af *den Underlige*. Den heter äfven i naturens region: befrielse, helgelse, förklaring. Vi se här den syndfria, i sig sjelf ljusa anden vända sig mot lifvets och naturens nattsida för att genomtränga och upphäfva dess mörker. Hans hand, hans blick helar de kroppsliga lytena, hans röst kallar de förvirrade andarne till besinning; sjukdomens och vansinnets vilda dämoner lägga sig bundna till hans fötter, och döden sluteligen, jordelivets mörkaste gestalt, döden upphäfves, för människornas begrepp som bindande makt, ty ett förklaradt lif

och en förklarad kropp uppstiger ur grafven, ur
«det rum der de hade lagt honom.»

Och vi se här den jordiska tillvarelsen i dess
väsendtligaste natt-momenter genomblixtras af
lifvets innersta sanning, och all historias djupaste
lära och verklighet:

Genom synden kom mörker, lidande och död
i världen. Genom helgelse, eller pånyttfödelse i
Gud upphävas de. Af den fullkomnade anden
utgår en fullkomnad värld, så i samhälle som
natur. Och för den pånyttfödda menskligheten
skall bortom grafven uppstå

«En ny himmel och en ny jord, der
rättfärdighet uti bor?»

Det var isynnerhet begreppet om uppstån-
delsen, som blef den nya lärans och lifvets ut-
gångspunkt, Påsk, uppståndelsehögtiden, var den
första fest man firade inom Kristna kyrkan. Un-
der denna ropade man till hvarandra: «Kristus är
uppstånden!» och man svarade: «han är sanner-
ligen uppstånden! och man omfamnade hvaran-
dra, som frälsade, lycksaliga varelser, kännande
att «döden var uppsvulgen i segern.»

En hög glädje har genomträngt människorna
3

på denna tid. Genom vissheten om den personliga uppståndelsen, dess art och följder, fick först detta jordiska lifvet och människans väsen deras hittills icke af människorna sjelfva fullt insedda värde. Nu först kände man den vandrande jorden med alla dess bäfvande ting, stå på en obäfvande och evig grund; ja, fastän allt och alla «skola förvandlade varda.» Nu först var det för alla möjligt och värdt att älska, söka och arbeta med frimodighet. För kärlek, för vetande, för fullkomning, funnos inga gränsor mer. Och blickande ut öfver grafvarne in i öppnade evigheter, kunde den räddade menskligheten nästan trotsande jubla:

«Du död, hvar är din udd?

«Du helfvete, hvar är din seger?»

Det var genom sin uppståndelse, som Jesus hade bekräftat sanningen af sin uppenbarelse, af sin lära om Gud, människan och lifvet. Det var också först efter erhållen visshet om denna uppståndelse, och Kristi synliga uppenbarelse efter döden för sina lärjungar, som dessa, förut försagda och modfällda, plötsligen lifvades af en ousäglig kraft, säkerhet och fröjd, af ett oöfvervinneligt mod, och gingo ut i verlden att predika den korsfäste, den uppståndne och hans bud till alla folk, glada

att för denna lära våga allt, bära allt, uppoffra allt; glada att för den lefva, lida och dö.

Och en sådan hängifvenhet var icke mera svår. Det eviga kärleks-lif, som synligen i Jesus Kristus gaf sig sjelf åt världen, som sade och evigt säger bjudande sig åt människorna: «tager! detta är mitt lif. Tager! att J må lefva.» Detta gudomliga lif återföddes i hvar lärjunges själ, och blef der en springande källa till kraft och goda gerningar.

Strauss medger den stora och hastiga förändringen i Apostlarnas sinnen, i samma stund som de bli öfvertygade om deras mästares uppståndelse, och likväl förnekar han denna uppståndelse, och anser lärjungarnas tro derpå kunnat uppkomma af en blott subjektiv vision eller tanke-illusion, vållad af «inflytandet på deras fantasi af de inom Judendomen gängse fantasierna om Messias,» och utan all grund i den objektiva verkligheten! Vi våga dock tro att hvar och en, som har sinne för det äkta och verkliga i lifvet och som uppmärksamt följer den Kristna församlingens lif och utveckling, såsom vi se dem i Apostlagerningarne och Epistlarne, måste gripas af den sanning, som

ligger till grund härför, och om dess upphofsman erkänna: «Kristus är sannerligen uppstånden!»

Förklaringen på den första Kristna församlingens anlete vittnar om en himmelsk syn. Fullheten af kraft och kärlek och fröjd hos Apostlarna är den röst af himmelen, som evigt intygar sanningen af deras vittnesbörd om Jesus Kristus: «i honom bodde all gudomens fullhet lekamligen.»

Vi bekänna oss till denna tro.

12.

Och i sammanhang härmed vilja vi kasta en pröfvande blick på den Straussiska äsigten om tro och vetande,

«De äro (säger den) två fullkomligt skiljda «gebit inom människan, men lika heliga. Hyad «som tillhör tron, bör vara oantasteligt för vetandet, och vetandet bör icke störas af tron. Den «Kristliga trons inre kärna är fullkomligt oafhän- «gig af vetenskapliga undersökningar. Kristi öf- «vernaturliga födelse, hans under, hans uppstån- «delse och himmelsfärd förblifva eviga sanningar, «så mycket också deras verklighet som historiska «fakta må betviflas.»

Detta hänger icke ihop. Och tro och vetande äro ingalunda på detta vis åtskiljda. Tro (i förnuftig mening) grundar sig alltid på någon *insigt* i sanningen den tror på. Vetandet är den till alla delar utredda och bestämda insigten. Tro och vetande kunna i olika former och på olika sätt uppfatta samma verklighet, men grunden för *bådas* uppfattning är, i alla fall, en inre logisk slutledning, enligt hvilken man på förnuft-nödvändigt sätt leder sig ifrån verkan till orsak.

När Kristus fordrar tro på sig, så är det lika mycket till menskliga förnuftet, som till den rena känslan, den goda viljan han ställer sin uppmaning. Han fordrar att man från hans gerningar, hans personliga inflytande skall sluta till hans person, till hans väsen; han fordrar att man för att bedömma honom skall pröfva och ransaka skrifterna, som vitna om honom; han fordrar, med ett ord, att man från vissa verkningar skall sluta till vissa orsaker, att der man förnimmer kraft och anda långt öfver den menskliga, så skall man sluta till det gudomligas närvaro. «Den som hafver öron, han höre!» Just derföre att Kristus är det eviga förnuftet (Logos) sjelf, fordrar

han med rätt af det mensklige förnuftet att fatta honom. Och vill du se en god logiker? Se då den spetälske mannen, som står bland hopen, åhörande Jesu bergspredikan. Så djupt fattas han af dess kraft och anda, att han erkänner gudomlighetens närvaro; i Jesu höga personlighet anar han Guds egen, och full af förnuftig tro, nedfaller han för frälsarens fötter vid dennes nedstigande från berget och utropar: «Herre *vill du*, så kan du göra mig ren!» — Alla känna vi svaret: «jag vill; var ren!»

Och liksom den spetälske mannen komma många människor till tro, genom ett hastigt och innerligt förnimmande, i hvilket nog ligger en sund och kraftig logik, om ock de sjelfva icke med yttre bevis kunna göra reda därför. De fromma, olärda, tro på Kristus, emedan de känna och fatta sammanhanget af hans uppenbarelse med människans och världens heligaste behof, med Guds godhet, med — evig sanning.

«Tron (säger Luther) är ett kraftigt och lifaktigt ting;» den är insigten, begreppet i sin ungdom, i sin första fullhet och innerlighet. Den är ett gripande af den sanning, som sednare i vetandet begripes. Tron är vetandets hjerta. Ve-

tandet är trons kropp och sköld. Vetandet är (i tankens värld) trons utveckling och fullkomning.

Det är om denna fullkomning, som Apostlarna bedja, då de säga till sin mästare: «föröka oss i tron.» Det är äfven denna fullkomning han utlofvar sin församling, då han förkunnar sina lärjungar: «sanningens anda, som skall leda eder i alla sanning.»

Men det är på öfvergången från tros lifvet till vetandets lif, som ett sväfvande och vacklande tillstånd uppkommer i menskliga medvetandet. Och ett sådant sväfvande karakteriserar alla öfvergångs-, alla utvecklingsmomenter i jordiska lifvet, så i den fysiska, som i den andliga världen. I religionens sfer kallas detta vacklande — *twiflet*. Skarp och giftig är den tagg det trycker i mångt hjerta. Och denna tagg, född af förnuftsforskningens begynnelse, kan uttagas fullt, blott af dess fullbordan. Ty sannt är Baco af Verulams kända ord: «Den ytliga vetenskapen förer ifrån Gud, den fullkomnade återförer till honom.» Och sannt är äfven här, Gudskelof! det gudomliga löftet: «Den som söker skall finna!»

Men vägen? För alla allvarligt tänkande, på hvad grad af förmåga och af bildning de må he-

finna sig, torde vägen i grunden vara en och samma. Vi vilje betrakta förhållandet på tvenne stora sökande, som genomvandrat den Kristna tidens århundraden, och fört med sig otaliga människoskafor; vi mena den Katholska och den Protestantiska kyrkan. (Fastän den sednare fått sitt namn först i sextonde århundradet, är den i själva verket till, långt förut.)

Båda kyrkorna bekänna att Kristus, uti sin församling har skickat sin anda, *den heliga anda*, som verkande i menckliga förnuftet, genom detta tyder och tillämpar Guds uppenbarelse i Kristus, på alla det menckliga livvets gebiet. Katholska kyrkan erkänner denna anda blott inom en viss kast, som hon företrädesvis kallar *Kyrkan*, neml. prest-klassen med dess öfverhufvud. Deraf dess irringar och förfäll. Protestantiska kyrkan erkänner denna anda inom hela Kristna församlingen, d. ä. inom hela Kristenheten. Det är dess sanning. Men derifrån har utgått en irring, som är, att tro det enskilta, det blott individuella förnuftet mäktigt att bedömma — Guds förnuft.

Båda kyrkornas försoningsmoment ligger i erkännandet, att förnuftet i dess *sanning*, i dess *fullkomning* icke är något inskränkt inom en viss

käst, icke heller något blott individuelt, utan en allmän gåfva och kraft för alla, neml. så vida alla äro delaktiga af det allmänna, af Guds förnuft. Det individuella, det enskilda förnuftet, är ännu blott ett anlag, ett frö, som måste utvecklas i det allmänna förnuftet om det skall blifva — *verkligt* förnuft. Gud, förnuftet sjelf, det eviga Logos, har i hvar menniska tändt en stråle af detta förnuft, på det hon må kunna fatta och fattas, och utvecklas af hans fullhet. Så här han gifvit menniskan öga för att skåda solens ljus och upplysas deraf. Men «blott i dino ljuse, Herre. se vi ljus!» säger David, och blott i förening med Guds anda kunna vi fatta hans visdom och hans ord. Först genom ingående i Guds förnuft blir menckliga förnuftet fullt sannt, liksom menckskans hjerta blott genom förening med Guds hjerta blir fullt godt.

Summa.

Det är det gudomliga förnuftet, det är den heliga anden, som lefver i skriften, och i hela Kristna församlingens lif och medvetande, som jemte grundlig kunskap och forskning måste föra till att rätt tyda skriftens ord. När Kristenheten låter sig i lif och handling fullt ledas af denna

anda, då skall begreppet inspireras af Guds klarhet och vetenskapen tyda Bibeln med gudomlig vishet.

13.

Och medan vi vandra på vägen till ett ännu oupphunnet mål, skulle vi ej med glädje hälsa och erkänna hvar hvilopunkt för tanken, hvar ädel höjd, som af redliga och djupa forskare upptäckes och från hvilka vi vinna en friare utsigt öfver det förlofvade landet, en djupare insigt af vägen och — «sanningen och lifvet?» Ack jo! Låt oss erkänna och tacka! ty utesägligt mycket är redan vunnit; och på hvar sådan punkt fira lifvet och sanningen, känsla och tanke, tro och vetande sina skönaste högtider.

Och om vi af jordiska omständigheter hindras att gå forskningens väg, icke skola vi vackla i vår förnuftiga tillförsigt på grunderna för vår tro, vår kärlek och vårt hopp, emedan dessa grunder icke äro i allt, fullt utredda för begreppet. Medan granskningen (analysen) med anatomiserande blick styckar och pröfvar kroppens delar (Straussiska rigtningen) icke skola vi låta förskräcka oss

deraf och låta fara — själen, lifvet? skola vi ej snarare i kraftiga och vissa sinnen fasthålla dem, säkre att vi då äga det väsentliga, det eviga, det som icke kan förvandlas eller dö. Trygga dervid kunna vi lugnt afvakta dagen då vetenskapen hin- ner derur utveckla sin form, fullt färdig, och vär- dig den ande, hvars kropp och fullständiga uttryck den, i tankens verld, är kallad att vara.

Om man jemför olika partiets och personers kritiska bearbetningar af ett och samma ämne, så ser man hvilket olika utseende saken får, allt efter dess behandlares vetenskapliga ståndpunkt samt individuella tankeförmåga. Denna skiljaktig- het tillhör dels vetenskapens nödvändiga och mång- sidiga utveckling, dels brister och fel som torde upphävas i samma mån, som vetenskåp och menni- skoförnuft nå en djupare utveckling, och en redlig och Kristlig anda blir rådande på forskningens ge- bit. Emedlertid, (och vi göra oss en glädje att anföra dessa sköna ord af en Svensk författare) «gifves ett lif *öfver* frågornas lif. Den som icke «har detta, han har icke något lif. Man skall «kunna mer än fråga. Då lefver man i detta som «är mer. Det är frid. Frågornas strid är då som

«åskans gång i himmelen, en hög lek.» Vi tillägga: det är af detta lif, som det eviga lifvet, förkunnadt i Evangelium, uppfattas, och blir då själf, så som detta, evigt orubbligt lif. Det liknar huset grundadt på helleberget. Det står fast när stormen och floden komma, och helvetets portar skola ej varda det öfvermäktigt.

Till denna energi och fasta ståndpunkt, tror jag att hvar och en kan komma, genom att:

1:o uppmärksamt betrakta Jesu personlighet, sådan den framstår i Evangeliska historien.

Se på Jesum! blif rätt bekant med honom gif åkt på den anda, det medvetande som uttalar sig i hans ord och lefnad, och du skall lära känna hvem han är. Och hans person skall bli dig en borgen för sanningen af hans lära och gerningar. *)

*) Men vid denna bekantskap genom det skrifna ordet, är det af vigt att urskilja och framför allt fästa sig vid de *väsentligare* af Jesu lifs yttringar. Det finnes hos Jesu yttringar, som äro, hvad Judarne kallade «hårt tal» (svårt att förstå) ja, äfven ord och gerningar, som vid första betraktelse stöta den enkla rättskänslan, det naturliga rättsinnet; och jag har härmed erkänt ett af de djupaste qvalen i mitt lif, och hvad som mest af allt stått emot mitt begripande och emottagande af Evangelium. Jag vill äfven här i ödmjukhet framlägga den väg jag gått till upphäfvande af detta qval och motstånd, sedan

2:o Lef som han lär. Följ honom! «Den som gör mina bud, han är min rätta lärjunge och för honom skall jag uppenbara mig,» säger den sannfärdige.

5:o Besinna Kristna religionens hufvudsakliga innehåll och dess verkan på lifvet, så det enskilda som allmänna! Tar man äfven bort alla enskilda

jag först lärt rätt förstå de hufvudsakliga och stora lärorna af uppenbarelsen, dem jag äfven sökt framställa i dessa blad. Genom jemförande af parallellställen i Bibeln, dels i gamla, dels i nya testamentet der samma tanke förekommer, har jag letat mig till ett tillfredsällande begripande af många frälsarens ord, som förekommo mig underlige; och genom begrundande af lifvet, till begripande af dessa ords förhållande till lifvets sanning. Genom studerande af goda bibliska kommentarier, och någon närmare bekantskap med forntidens bruk, symboliska uttrycksätt m. m. har jag fått klarhet och nöje i mycket, som förut var mig stötande. Och der jag ännu icke kan reda mig, der mitt förstånd står stilla och min känsla bekymras, der häfver jag öfver qvalet af denna ovisshet (ehuru aldrig öfver bemödandet om den forskning, som kan hefria derifrån) genom att kraftigt omfatta den sanning jag erkänt, säker att den förr eller sednare skall hjälpa mig att förklara det öfriga. Och såsom man om en djupt vördad och älskad menniska kan förnimma åtskilligt, som man ej kan förklara eller fullt gilla, utan att derföre störas i sin fasta tillförsigt till hans rättfärdighet, så går det mig äfven nu vid svårigheterna i Jesu lif och lära. Mina tvifvel (förr så upproriska och bittra) ha nu sjunkit som stilla, ödmjuka frågor till försonarens fötter, tåligt afbidande stunden då det tackes honom att besvara dem.

under, det största undret står dock kvar och afspeglar sig i den historiska kärnan, i dessa fiskare från Genesareth, som pånyttfödt verlden, i Pauli väldiga strid, i Johannes's himmelska frid, i kyrkans helgande krafter, i hela vår närvarande, af den Kristna principen genomträngda samhällsordning, i hvar menniska som lefver och som dör i Kristendomens ljus.

Starkaste bevis för en sanning är dock verkan som utgår deraf. Det är lifvets egen, höga, ojäfbara demonstration.

14.

Man har förnekat tillvaron af alla tillförlitliga historiska vittnesbörd för Jesu *underbara* lif och verksamhet. Vi vilja här anföra ett märkvärdigt sådant. Anklagelsen att det blifvit förfalskad är oss icke obekant, men vi veta äfven att domare, vida öfver oss i insigt, anse denna anklagelse obevisad. Vi mena det vittnesbörd om Jesus, hvilket den som historieskrifvare högt aktade Juden Josephus afgifvit i sin historia om Jerusalems förstöring, och hvilket de kritiska motståndarna medgifvit, finnes nästan oförändradt i alla

handskrifter af Josephi verk. Vi afskrifva här stycket såsom vi funnit det i Josephi historia:

«Vid samma tid (under Tiberius) lefde Jesus, «som var en vis man, så framt man bör anse «honom såsom en blott menniska, efter hans ger- «ningar voro så dråpeliga och undransvärde. Han «undervisade dem som ville blifva underrättade «om sanningen, och honom följde, icke allenast «många Judar, utan ock en stor hop hedningar. «De förnämsta af vårt folk anklagade honom för «Pilatus, hvilken lät korsfästa honom. Men de «som hade älskat honom medan han lefde, öfver- «gåfvo honom icke heller efter hans död. Han «visade sig äfven för dem, på tredje dagen efter «den, lefvande och uppstånden, såsom de heliga «profeter hade sagt förut om honom, och tillika «profeterat att han skulle göra många andra un- «derverk. Det är han af hvilken de Kristna hafva «deras namn, dem man ännu i dag ser ibland oss.»

Man bör anmärka vid detta vittnesbörd huru nära tiden för dess afgifvande var till Jesu lefnad och död, och att det gafs af en man som enligt sitt folks dåvarande åsigter *) hade mera intresse vid att

*) Josephus tillhörde den stationära Judendomen. Den progressiva uppgick i Kristendomen. Den första

förneka än att erkänna det öfvernaturliga i Jesu historia.

För egen del erkänna vi oss ha alltför starka vittnesbörd derför i lifvets och historiens levande skrifter, för att lägga mycken vikt på det af någon enskilt skrift, utom det nemligen, som sjelfva de Evangeliska berättelserna afgifva i deras underbara egenhet och enkelhet, och så väl i deras små afvikelser från hvarandra, som i deras stora och väsendtliga öfverensstämmelse.

Frälsaren förliknade ofta sitt rikets utveckling vid det stilla undret, som vi dagligen kunna förnimma i sädeskornet, hvilket lägges i jorden och dör eller upplöses skenbart i elementerna, osynligt för verlden, till dess det skjuter upp sin brädd i ljuset, och sednare sitt korndigra ax. Det tyckes ha varit hans vilja att hans ord skulle sålunda liksom nedsjunka i det andliga lifvets jord, och der tyst utveckla sig, obemärkt af verlden, till dess det uppspirande i församling blef, äfven

Kristna kyrkan utgick af Judiska templet. «Det gifves ett Israel efter köttet, och ett Israel efter andan, och det sednare är det sannskyldiga;» säger äfven Paulus.

Anm. *Israel* betyder: «Guds stridsmän,» enligt Caldeerna: «folk som ser Gud.»

i yttre former starkt nog att af egen kraft stadfästa sig på jorden. Märkvärdig är den stillhet, den brist på yttre lif och betydande förteelser i historiskt afseende, som råder inom den Kristna församlingen under de första seklerna efter Jesu död. Apostlarnas och deras lärjungars lif och verksamhet förlora sig snart i det tysta, i det obestämda. Om de flestas lefnad, gerningar och död vet historien intet. Det ser ut, som om det ny-tända lifvet dog ut snart efter dess uppvaknande. Men det är icke så. Tysta som solens strålar sprida sig i alla riktningar af världen evangelierna och epistlarna, i tusentals afskrifter, och lika tyst tända sig, som små glimmande ljus, Kristna församlingar i alla länder dit de skriftliga och muntliga lärorna hinna. Det är en förtjusande syn att se dessa vänliga ljus i den upprörda tidens natt, tända sig så stilla, men allt mångfaldigare, tindra allt klarare, allt lifligare, bland Greker och barbarer, i folkrika städer och på ödsliga hedar, vid hafvens kuster och i skogarnas djup.

«Om männens kraftiga predikan, eller om «qvinnors alltuppoffrande kärlek och stilla verksamhet verkade mera härvid» — säger Tschirner i sin förträffliga historia om hedendomens kamp

med Kristendomen — «kan lemnas oafgjordt. Säkert är, att båda delarne verksamt bidrogo till det hastiga utbredandet af det nya riket.» Och så växa de stilla ljusten, och låga tändar låga, (låggor af kärlek och odödligt hopp!) till dess på en gång hela romerska världen upplyses af deras klarhet, och en statsklok Kejsare, slagen sjelf af detta ljus, (det flammande korsets!) *) gör sig till dess dyrkare och beskyddare, och Kristendomen förklaras för Romerska rikets Statsreligion.

Man har förvånat sig öfver detta hastiga antagande af Kristendomen bland de mest skiljda folk, och af menniskor af alla stånd och alla bildningsgrader, och sökt förklara det ur flera yttre skäl. Men det gifves ett inre, som — — räcker till. Kristendomen anstod menskligheten, derföre antog hon den. Hon kände i den igen sitt väsens rätta näring och lif. Ty Kristendomen är framför allt en religion för *menniskan*, och dermed för — — alla menniskor. Genom kraften och enkelheten i dess yttre historia kan den uppfattas af den mest inskränkta intelligens; och för den

*) Man vet att Constantin (den store) en dag tyckte sig (eller sade sig) se ett flammande kors på himmelen, med inskrift: «med detta tecken skall du segra.»

djupaste spekulation öppnar den oändliga djup. Den motsvarar alla behof, alla fordringar, som på alla lifvets grader kunna uppstå. Den är «strömmen genom hvilken ett Lejon kan simma och ett Lam kan gå.»

15.

Många ha sagt, och Strauss bland mängden, att det vore ovärdigt Guds storhet att utvälja ett särskilt folk, såsom särskilt medium för sin uppenbarelse; att det var inskränkt att tänka sig Gud inskränkt inom nationella gränсор. Men man borde besinna att om Gud ville nedstiga till människan, för att i allt blifva henne en broder och ledare, så måste han äfven ingå i alla hennes vilkor. Han måste «i all stycke varda bröderna lik.» Han måste låta sig födas i förhållande till en viss familj, till ett visst folk, till en viss tid. Deraf de stundom inskränkta formerna i Jesu lif och läror, men deraf äfven en oändlig rikedom af lära och ljus för hvar medborgare, som vill besinna sitt förhållande till sitt eget folk, till dess lif, läror, seder och inrättningar, och genom detta folk till hela den öfriga världen. Deraf den na-

tionella, förgängliga omklädnaden kring ett oändligt rikt och evigt innehåll, hvilket äfven förmått afkläda sig den förra, för att blifva alla folks och alla tiders lifgifvande ord och dyrbaraste egendom.

Man har talat om den sköna menskligheten hos det Grekiska gudoms-idealet. Men sanningen är att denna gudom icke är *menskelig nog*, i djupare och ädlare mening, och derföre äfven kunde den ej verka förädlande på menskligheten. Men den Kristna Guden kan det, ty han är företrädesvis den fullkomliga *menniskan* och genomgår menskolifvets alla väsentliga momenter och utvecklingar. Han födes, som människan födes, han utbildar sig («växer till i visdom, ålder och nåde inför Gud och menniskor»); han utgår i verlden, han frestas, han kämpar och han segrar, han väljer vänner, väljer verkningskrets, *) han känner

*) Och denna — huru värdig den högste! Som folklärare uppträder han bland folket; och i städer och i byar, i Judiska templet och under den fria himmelen, på berget eller vid hafsstranden, i öknen och vid folkfesten, öfverallt är han, så i fruktansvärdt allvar, som i djup och rörande kärlek, människans gudomlige ledare och vän. Han gör ingen åtskilnad på person; man och qvinna, lärd och olärd, hög och ringa, för alla är hans ord, hans famn, hans rike, för alla som ej utesluta sig sjelfva. Men ömmast

fröjd, han känner smärta af ädlaste menckliga art; han arbetar oupphörligt för sitt värf, sitt uppdrag, sitt rike, uppoffrar allt derfor och slutligen äfven sitt lif; ty han lider och han dör, som hvarje annan menniska, men segrar äfven öfver döden, så som blott han kunde göra det. Och genomgående allt detta, d. ä. allt det väsentliga af det menckliga lifvet, har han äfven genomträngt allt, detta med lifvande och befriande kraft. Just derforre att Jesus kan upptagas och upplefva i hvar menniska, just derigenom kan hela menckligheten bli Kristus eller det Guds beläte till hvilket den skapades, såsom hvar enskilt menniska för sig.

16.

Dogmen om Kristi företrädande rättfärdighet (Kristi förtjenst eller tillfyllestgörelse) och dess tillräknande, (rättfärdiggörelsen) sammanhänger allt-

böjer har sig till de nedtryckta, till de hårdt slagna af sjukdom eller sorg, böjer sig för att upprätta. Hvilken syn! han är den som skapat verlden, den «hvars klädnad är ljuset», och han lägger sina händer på sårbetäckta lemmar; han är den eviga visheten sjelf, och till den enfaldigaste menniska talar han det eviga lifvets ord; han är *Herren* och — han *tjenar*. Hvilket kommentar öfver läran: «Gud är kärleken»!

för nära härmed, att jag här skulle kunna förbigå ett närmare betraktande deraf. Denna dogm har af tänkare och icke-tänkare så ofta blifvit misshandlad, och jag har sjelf haft så mycket ondt af den, att jag ej kan motstå begäret att säga huru denna plåga blifvit upphäfd, och den svåra dogmen mig klar och kär.

Strauss har, som många andra, uppfattat den i dess mest hårda, otillgängliga form, och dermed utstött den ifrån förnuftets gebiet. Vi vilja se till om den icke medelst en förnuftig förklaring, både kan och måste upptagas deri. Och om liknelsen vi härvid begagna är i åtskilligt ofullkomlig och haltande, torde man öfverse dermed både för ämnets svårighets och liknelsens lättfattlighets skull. Man säger vanligen: Om A. förrättar B:s arbete och uppfyller hans skyldighet i hans ställe, icke kan det blifva B:s förtjenst, och icke kan B. derigenom anses moraliskt skuldfri?!

Det kommer an på hur saken fattas. Ty om B. genom A:s bemödanden verkligen blifvit skuldfri, så måste han äfven anses därför och A:s förtjenst tillräknas honom. Betrakta saken så här:

B. har förfallit i oordningar, och slutligen rymt ur sin faders hus. Långt skiljd derifrån

har han råkat i slafveri hos en elak husbonde, (vi kunna så godt kalla honom satan, eller «lög-
nens fader») och derigenom kommit i mångfaldigt
elände. Fadren A. har likväl icke förändrat sig
genom sonens förändring. Fadrens hjerta är det-
samma, men sonens hjerta och vilja måste förän-
dras, om fader och son skola kunna återförenas
(försonas) och sonen återkomma uti fadrens hus.
Derföre går fadren ut att uppsöka sonen, och för
att komma honom rätt nära, påtager han sig en
tjenares skepelse. A. blir till det yttre en tje-
nare såsom B. Han delar dennes usla vilkor,
hjelper honom i hans arbete, vårdar honom i
hans elände, och utstår i hans ställe misshand-
ling af den onda husbonden, och under allt detta
stärker och upplifvar han sonen oupphörligt ge-
nom sin kärlek, sitt exempel, sina lärdomar, ge-
nom sin kraft och godhet. Sonen B. inverkas
sluligen häraf. A:s kärlek väcker hans. Kärlek
gör hans vilja god; och han vill göra hvad A. vill.
• A:s kraft styrker B:s, och denne uppreser sig
småningom ur sitt sjunkna tillstånd, som en ny
människa. Den gamla B. är likasom död. En
annan A. har i honom uppstått. Samfällt med
A., eller rättare, genom A., arbetar nu B. så

kraftigt, att han vinner sin befrielse ur den elaka husbondens tjänst. Frigjord utträder han derur, följer A. till fadershemmet, och den kärleksrika fadren kan åter der upptaga sin återvunna son och införa honom i sina utvaldas krets. A:s rättfärdighet har således rättfärdiggjort B., d. ä. gjort honom rättfärdig. A:s gerning är tillfyllestgörande för B. A:s förtjänst har i sjelfva verket blifvit B:s. Fadren har med sitt arbete och lidande återköpt sonen och gjort honom fri. Så uppfyller kärleken det svalj, som utan den ej kunde uppfyllas.

Det exempel vi här använt är, inom det enskilda lifvet, ingenting ovanligt. Men alla enskilda kärleksverk visa på det allmänna, det eviga, till källan för all kärleks-inspiration på jorden, och som uppenbarades för världen, när — —

«Ordet vardt kött och bodde ibland oss;
«och vi sågom hans härlighet såsom enda
«sonens härlighet full med nåd och san-
«ning och af hans fullhet hafve vi alle fått»,
när — —

Gud i Kristo försonade världen med sig sjelf.

Vi ha nämnt om forntidens profetiska tro att Gud skulle personligen uppenbara sig på jorden. Männe icke uti den uttalar sig mensklighetens medvetande om sitt eviga förhållande till Gud och organiska sammanhang med honom? Det neml. enligt hvilket Guds personliga människoblifvande eller incarnation, är ett nödvändigt moment i hans uppfostring och utveckling af menskligheten, som han dermed upphöjer till högsta andliga lif; och som hade inträdt lika väl om människoslägtet framgått i rätt riktning, som nu då det förrrat sig på en skef; med den skiljnad blott, att i förra fallet Guds fullhet hade uppenbarat sig under lycksalighet och icke under lidande. I alla fall är väl den organiska ordningen af mensklighetens utveckling alltid densamma. Kristus är människoslägtets blomma (menniskones son) lika mycket som han af evighet är Guds ord (Logos, förnuft,) Guds son. Grunden till denna Guds införlifning med sin skapelse, detta hans ingående till (uti) sina barn, ligger i hans väsens innerlighet och kärlek. Det är hans hjertas behof att gifva sig helt åt oss, Men vi voro syndare. Nå väl!

Han har antagit en syndares skepnad och vilkor för att komma oss nära, för att blifva vår.

Hvarföre inträdde «Guds fullhet» så sent i jordens historia? är en fråga, som säkert mången gjort äfvensom jag. Jag har funnit svar under besinlandet af lagen för all organisk utveckling, enligt hvilken organismen utbildar sina yttre delar och förberedande organer innan dess innersta och högsta, hittills i det fördolda verkande, lif framträder i ljust, som blomma och frukt. Det är icke med det eviga världsträdet annorlunda än med den minsta ört på jorden. I allt samma ordning, ty, i allt samma förnuft. När världen var mogen till Guds undfäende, «när tiden var fullkomnad,» — kom *Han*.

Hvad som för mången försvårar rätta begripandet af försoningsläran, är, tror jag —

För det första: höjelsen att anse fallet såsom någon blott yttre oordning och som genom yttre medel kunde hjälpas; eller ock som en nödvändig följd af sjelfva skapelse-akten, enligt hvilken *inskränkning* i begreppet är den skapade varelsens nödvändiga del, och hvilket nödvändiga onda upphälfes genom blotta förnuftets upplysning och utvidgande. Men det är i sjelfva människans

vilja, som felet eller fallet ligger. *) Förmörkelse i människans förnuft och förvirring i hennes lif, äro naturliga följder deraf. Och det är framför allt hjertat, viljan, det är människans innersta, som måste gripas och upprättas om hela människan skall kunna upplyftas.

För det andra: att man anser försoningen, som ett återförande till *det första* oskuldstillståndet; och man frågar då med skäl:

Skulle då människoslägtets arbete och utveckling här på jorden, hela den långa, mödosamma färden genom årtusen, icke ha varit till något ändamål?!

Härpå torde få svaras i enlighet med förnuftets och uppenbarelsens läror att *utveckling är lifvets och människonaturens grundlag*, och att människan i följd deraf alltid var ämnad att ut-

*) Äfven i den mythiska framställningen af människoslägtets fall, i första Mose bok Cap. 3, är det i viljan, som fallet begynner; i viljan nemligen, att göra det mensklige Jaget till medelpunkt, i opposition mot Gud. I Kristus framträder den motsatta och rätta principen för människans lif och utveckling: «jag är icke kommen att göra min vilja, utan min faders vilja som är i himmelen.» Först i Guds vilja blir människans, eljest sjelfviska vilja, *sann* och god. Och när hon fullgör Guds vilja, fullgör hon äfven sin egen väsentliga vilja; ty hon *vill* blifva fullkomlig och lycksalig.

träda ur oskuldens *barndoms*-paradis, men — *upp i högre*, lika rena paradis, och icke — — *ned* i en region i hvilken hon, vänd från Gud, måste förlora åsynen af hans anlete, och den omedelbara ledningen af hans ljus.

Tvenne söner af en god fader kunna båda utveckla sig till män och verldsborgare, men den ena gör det på dygdens, den andra på förvillelsernas väg, den ena i rätt, den andra i orätt riktning. Och den sednare kunde äfven i sin skefva riktning gå alldeles förlorad, om icke fadren i sin kärlek sökte och återkallade honom. I denna sednare sonens historia ha vi människans eler — *mensklighetens*.

Vi erinra här om människoslägtets organiska enhet och sammanhang. *)

*) Huru människans fall är förenligt med begreppet om Guds (skaparens) allvishet och allmakt? är en fråga lika vanlig som naturlig. Men huru är Gud allsmäktig? Icke som en godtycklig, laglös makt; utan som den der vill och verkställer sina eviga lagar, sin oföränderliga visa vilja och ordning i skapelsen. Och om det är hans vilja och lag att det väsen han skapade «till sitt beläte» skall vara en fri, sig sjelf bestämmande varelse, som i full frihet skall kunna utveckla sig i honom och till honom — hvad ädlare lott? — så är en *valfrihet* första vilkoret för att kunna uppnå *verklig frihet* (det eviga lifvet). För att i frihet följa Guds vilja måste finnas en möjlig-

Och denna kallelse, denna *synbargjorda* försoningsakt — låt oss än en gång uttala det — den uppenbarar sig icke genom något enskilt af frälsarens lefnadsmomenter, utan genom dem *alla*. Han har frälsat, han har återlöst oss, så väl genom sin födelse, som genom sin död, genom sin kamp och genom sin seger, genom sitt lidande och genom sin förklaring, genom sin förnedring och genom sin återupphöjelse, genom sina underverk och genom sina ord; med ett ord: genom alla välgerningar han bevisat oss; ty de ha upphäft afståndet emellan himmelen och jorden, emellan Gud och människan; de ha förklarat Gud i menskligheten och menskligheten i Gud. Och denna försoning fullbordas genom menskligheten, när den genom Kristus låter sig föras till Gud.

het att icke göra det. I annat fall vore man en blott maschin, utan förtjenst såsom utan skuld. Verklig *frähet* vinnes när denna möjlighet förnekas eller afvises; fallet är att denna möjlighet blir en verklighet. —

Man säger: «Då Gud, som evig Försyn måste ha förutsett människans fall, — hvarföre skapade han henne?» — Men då Gud såg fallet, såg han äfven försoningen, och de lidanden han förutsåg för sitt barn, dem delade han då i sitt hjerta, likasom han i tidens fullbordan uppenbart delade och helade dem på jorden. Guds *medlidande* är lika oändligt, som hans kärlek. Kunna vi klaga?

Denna Kristi makt uttalar vår trosbekännelse då den säger i ett österländskt talesätt:

«Kristus sitter på Guds högra hand.»
 Uttrycket att sitta på någons högra hand betyder nu, liksom i förra tider, att innehafva den förnämsta platsen. Uttrycket att *vara* en persons högra hand, betyder att vara den genom hvilken denne förnämligast handlar. Uttrycket att Kristus, efter sitt fullbordade verk på jorden, «sitter på Guds högra hand,» vill således helt enkelt säga, att Gud, efter sin uppenbarelse i Kristus, är genom (eller såsom) Kristus mäktig på jorden. Ty det är genom Kristus, som Gud drager alla till sig.

17.

«I Kristus bodde all Gudomens fullhet lekamligen.» — Det är Kristendomens lif och grund, härliga grund, som uppfyller och upplyser alla jordelivets afgrunder, som allt ordnar, försonar, förklarar, hvart och ett i sitt lif, och i det helas lif — grunden för Guds rike. —

Lagarna, de som på jorden uttala Guds tankar, det evigt rättas ordning (deraf deras bindande

kraft) de starka samhällets senor med hvilka detta reser sig upp, en Herrans stridsman, lagarna få först i Kristendomen sin rätta förklaring. Ty Kristus, som var kommen «icke att upplossa utan att fullborda», bekräftade lagen i dess väsentliga sanning, såsom kroppen och uttrycket af en helig, odödlig ande. Han fullbordade den genom att till högre lif utveckla denna ande på jorden, och dermed gjuta nytt lif i alla kroppens lemmar. Och denna ande, denna livvets själ —

«du kärlek, som en verld i trogna armar håller,»

eviga moder! hvars öga aldrig tillslutes, hvars mod aldrig svigtar, hvars omsorg aldrig tröttnar, heliga människokärlek, äfven du fick först af Kristus din rätta kraft, ditt sanna lif på jorden, ty

kärleken till Gud är källan för kärleken till nästan;

och denna sednare får icke sitt «springande lif,» förr än Gud sjelf blir uppenbar, som den högsta kärleken. Här är människans kraft och lifs-källa. Derföre säger ock Frälsaren:

«Hvilken som törstar, han komme till mig och dricke; och det vatten som jag honom gifver

skall blifva i honom en källa med springande vatten till evinnerligt lif.»

Så är det. Gud befäller helighet, kärlek, barmhertighet, och han är sjelf allt det som han befäller. Derföre heter det: «Varer fullkomlige såsem eder fader i himmelen fullkomlig är.»

Men vi kunna i all evighet icke fullgöra Guds vilja, så vida icke Gud väsentligen lefver och verkar i oss. Derföre gifver han sig åt oss i Jesus Kristus. I Gud — försonarens hjerta kunna alla människohjertan förnyas, och förenas i en helig Communion.

Menniskan blir i Kristus (såsom Petrus säger) *delaktig af Guds natur.*

Lagens stränga: «*du skall,*» står i evighet kvar, och likväl är det upphäft, förvandladt i Jesu kärleksfulla: «*följ mig!*»

«Följ mig» det ropet genomgår hela Jesu lif och lära; det säges till alla och till allt. Menniskan skall följa, folken skola följa, verldshistorien likaså — — — hvarthän? till befrielse, till fullkomning i alla rigtningar, till himmelen, till — Gud. Allt skall följa, det yttre så väl som det inre. Djup ropar här till djup. Och åter talar det så klart och fattligt till det barnsligaste sinne detta enkla: «Följ mig.»

Detta är gudomlighetens stämpel.

Men ännu en gång: endast Guds kärlek kan ge rätt lif åt människans kärlek. Först när hon i Kristus kan:

«älska Gud öfver allting,»

blir det henne möjligt att (i Gud):

«älska sin nästa såsom sig sjelf,»

och tillämpa denna kärlek med vishet, i det lilla som i det stora af lifvet. Först sedan Gud i Kristo nedsteg till jorden för att upplyfta den till himmelen, kan den rätt fattas utaf och följa kärleks-ropet (evighets-kallelsen) från höjden: *«kommer till mig!»*

«När jag varder upphöjd från jorden skall jag draga alla till mig.» *)

18.

Sagda äro nu de ord, som vi här ville säga, vägen tillryggalagd vi här ämnade gå. Men ett ögonblick ännu låt mig här dröja, tillbedjande dröja inför lifvets högsta mysterium och högsta ljus, enda, friska, evigt springande källa till tröst, till fröjd och upplifning, källa till evinnerligt lif!

*) Joh. 12, 32.

Låt mig här ännu stanpa och skåda upp till den underfulle, såsom menskligheten sedan århundraden skådat upp till honom och försökt uttala hans namn på alla tankens och begreppets tungomål. Ack! om tungorna svälva och stamma vid den outgrundeliges namn, så är det väl förlåtligt. Vigtigare (så har han sjelf sagt) än att nämna hans namn är, i alla fall, att vilja hans vilja och följa hans bud. En gång, när alla hans lärjungar «af allom slägtom och folkom och tungomålom» *) församlas inför hans thron och få se honom sådan han är, ansigte mot ansigte, och tungornas band lossas af den fullkomliga sanningens fröjd, då skola alla nu skiljda stämmor förena sig och sammanstämma i en harmonisk lofsång till hans ära.

* * *

«Många äro rösterna i verlden, säger Paulus, och ingen af dem är otydelig.» Ja, många äro de röster, som vittna om den stora och goda skaparen, men *en* ljuder genom dem alla och öfver dem alla, lika ljuf som stark, — den eviga kärlekens egen! Och lyssnande till alla vittnesbörd, som ifrån verldens begynnelse ha talat om Gud

*) Uppenbarelseboken, Cap. 7, v. 9.

och hans skapelse, och fattande dem alla i deras bästa mening, uti det ord af sanning, som lefver i dem alla, återkommer jag till brännpunkten för dessa strödda uppenbarelser, till det *verldens ljus* i hvilka de alla få sin rätta förklaring, och erkänner och *bekänner* att:

«All Guds tillsägelse äro ja och amen i Kristo, Gudi till ära genom oss;»

Och att jag ej vet annan väg, annan sanning, annat lif än «Jesus Kristus i dag och i går, och i morgon och så desslikes i evighet. Ty allt är «skapadt genom honom och till honom. Och *han är sanner Gud och det eviga lifvet.*» *) Honom vare ära i evighet! Amen.

Och i denna bekännelse vill jag lefva och dö.

Huru oändeligt mycket vore ej ännu att säga! Nödsakad att här hufvudsakligen hålla mig till medelpunkten af Kristna läran, har jag måst lemna å sido (eller blott flyktigt vidröra) många viktiga läror som sammanhänga dermed, samt hela den oändeliga rikedom af dess tillämpning på

*) Joh. 1 Ep., C. 5, v. 20.

alla det jordiska lifvets rigtningar. Min själ är öfverfull deraf och räcker dock ej till att fatta det, mitt lif ej att uttala det, lefde jag än öfver hundra år! Dock kunde jag äfven nu icke lefva, utan i hoppet att kunna meddela något af den utesägliga lycksalighet jag erfarit, genom utträddandet ur Chaotiskt mörker till ljus i Guds nåd och kärlekslära, till bättre begripande af hans heliga ordning i verldsstyrelsen. Jag *ville ej* lefva, utan hoppet att en gång låta andra förnimma det Chor, af stilla «fridsröster,» som för mitt öra genomtar alla hjertats och lifvets missljud, och löser dess bundna harmonier; nej, jag ville ej lefva. Och jag skall ännu återkomma till dessa ämnen, om ock mitt sista ord i dem först torde uttalas sedan min sista suck utandats på jorden, och detta klappande, oroliga hjerta är — stilla.

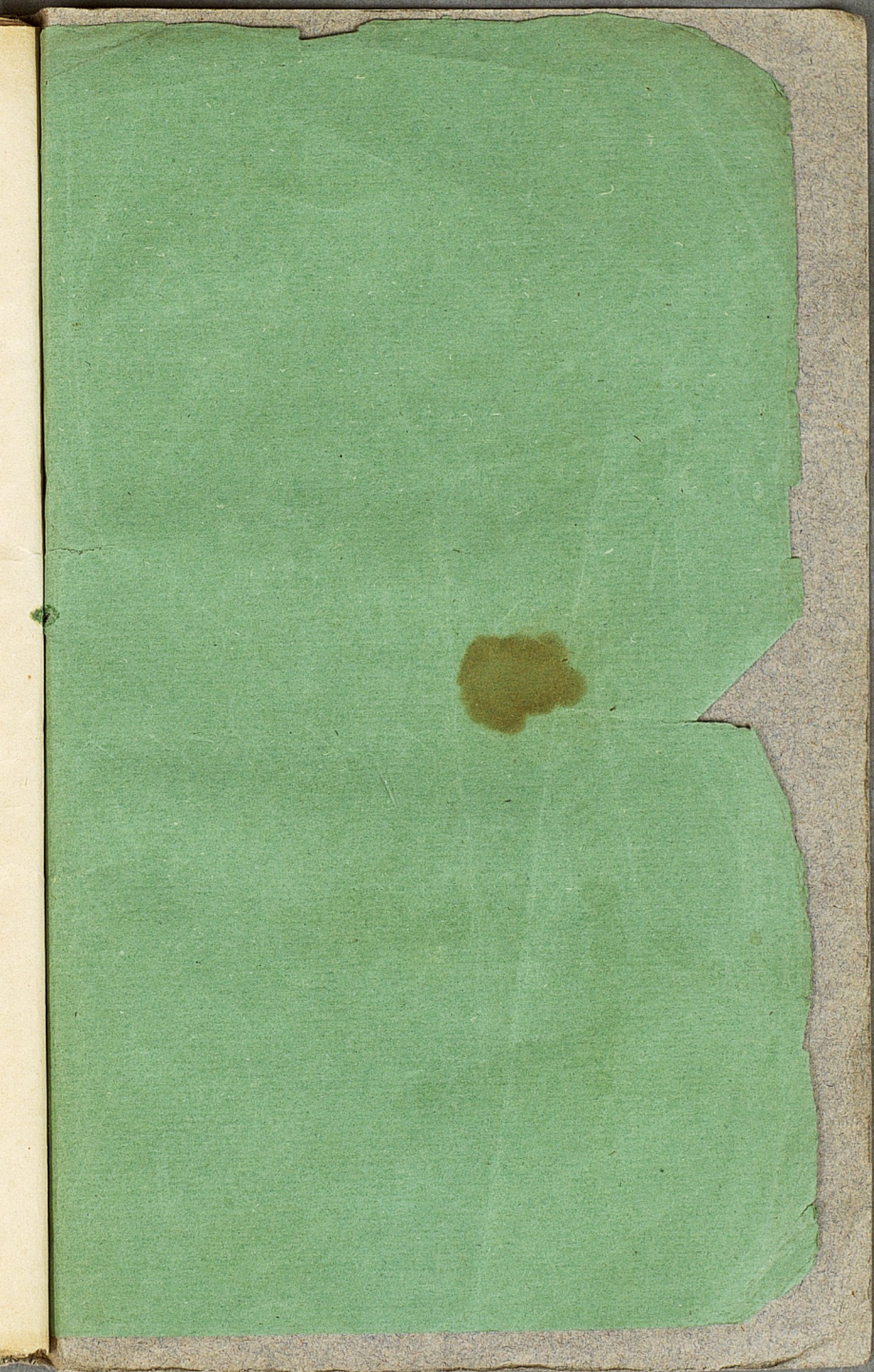
Ett enda ord återstår mig här att tillägga: för mina fel, för min stora svaghet och brist vid behandlingen af så höga och heliga ämnen — *förlåten* mig mina medvarelser! *Förlåt* mig du, min och deras store Fader!

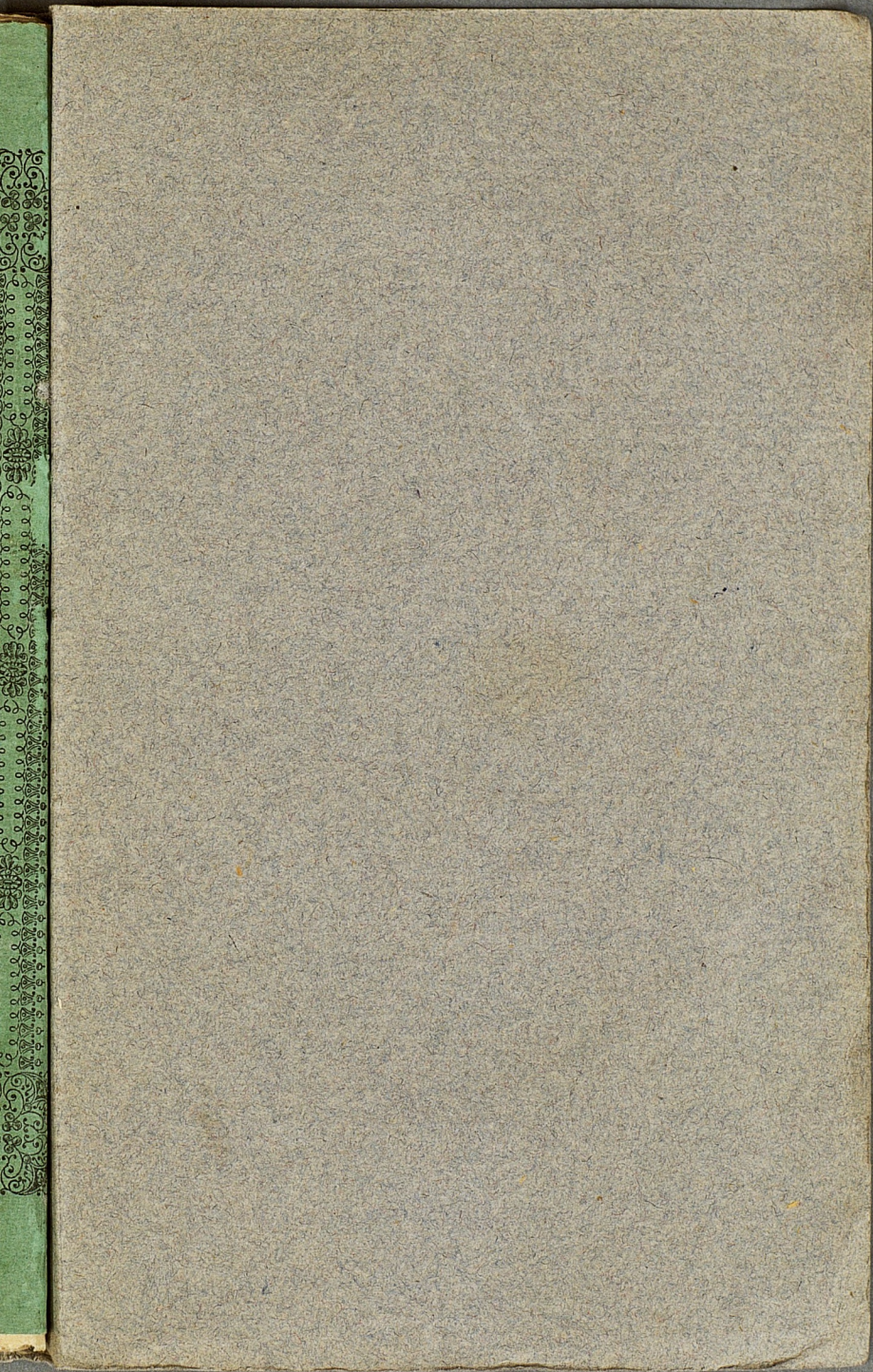

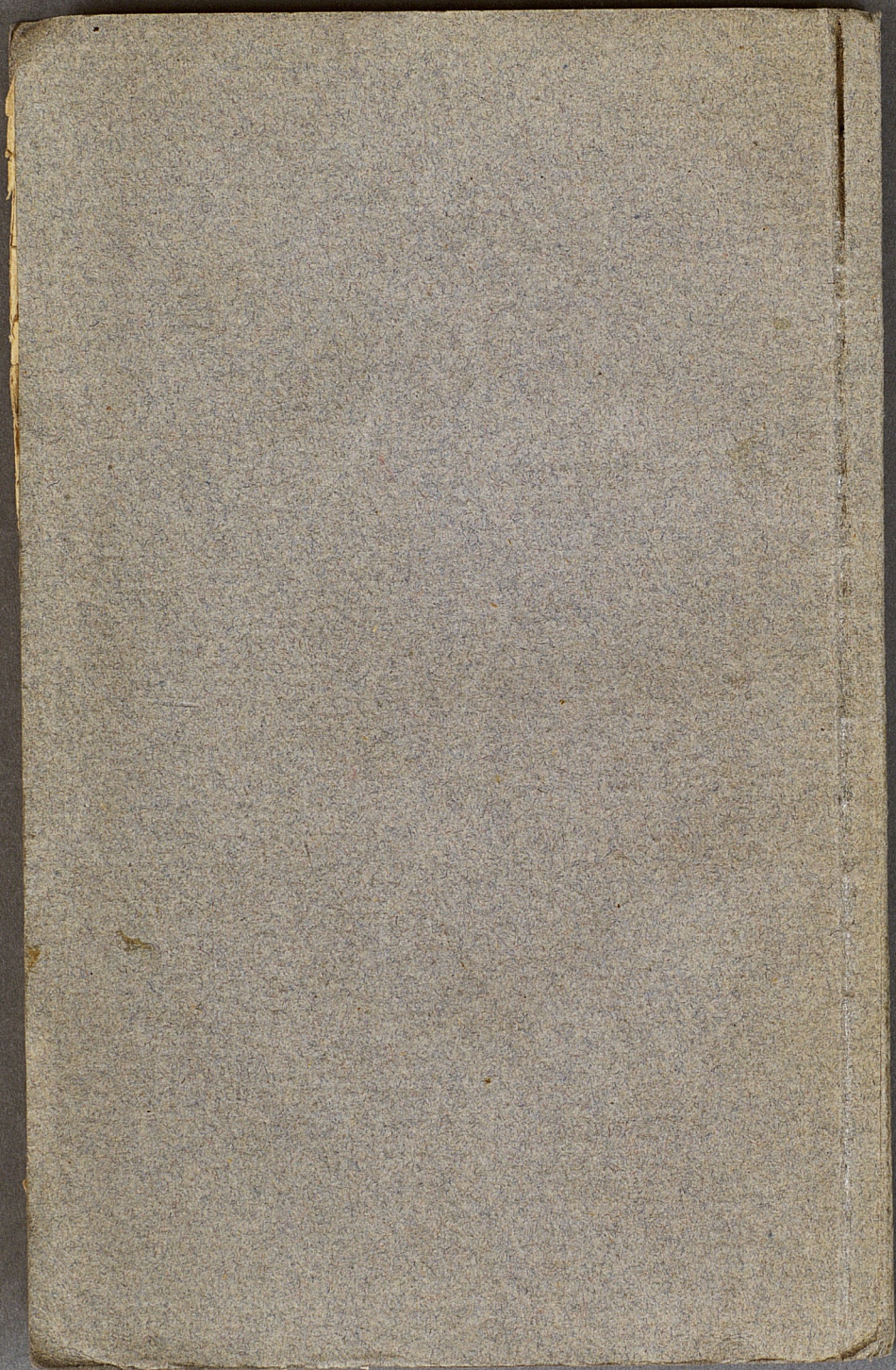
RÄTTELSER:

- Sid. 7, r. 11 uppifr. står: människa, läs: Kristen.
— 10, r. 4 nedifr. — upphävas — upphäves.
— 24, r. 1 — — värdera — högakta.
— 25, r. 1 uppifr. — högakta — älska.
— 55, r. 2 — äro orden «att höra» uteglömde.

Anm. Sid. 2 har en not, genom förseelse, blifvit införlifvad med sjelfva hufvudstycket, som deraf fått en något ostadig hållning. Noten begynner sid. 2 r. 3 uppifr. och upphör sid. 3 rad. 1 uppifr.

www.books2ebooks.eu